

گزارش نشست علمی - تخصصی ۴۸
تحلیلی بر سندهای الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت

چهار و هفتاد و نهمین نشست علمی تخصصی

سازمان برنامه و بودجه کشور
مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

دکتر حمیدرضا فرهمندمدیر کل نظارت و ارزیابی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
نماینده جایگاه و فرایند تقوین و تعویب سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

دکتر حمید محمدرضا عضو هیئت علمی دانشگاه یزد
موردی اجمالی بر فرایند مطالعات ارزیابی تحقق پذیری و تحول افروزی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و بررسی سند از منظر برنامه روی قضایی

دکتر رسول صالح‌زاده عضو هیئت علمی دانشگاه تهران
بررسی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر جمعیت‌شناسی

دکتر محمدرضا قهرمانی عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی و سلامت اجتماعی
بررسی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر اجتماعی، فرهنگی و سرمایه انسانی

دکتر رضا دهنوی عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی کرمان
بررسی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر سلامت و بهداشت

زمان:
یکشنبه ۱۳ تیرماه ۱۴۰۰ ساعت ۱۰ الی ۱۴:۳۰

مکان:
تالار کنفرانس مجازی
مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
<http://connect.mporg.ir/djrc>

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

دفتر آموزش و ترویج

مجموعه گزارش شماره ۳۰۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره گزارش

عنوان	تحلیلی بر سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت
شماره شناسه	۱۴۰۰-۴-۱۰۳۵۳
مدیر علمی نشست	دکتر علیرضا آزموده اردلان، رئیس مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
سخنرانان نشست	دکتر حمیدرضا فرهمند، مدیر کل نظارت و ارزیابی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت دکتر حمید محمدی، عضو هیئت علمی دانشگاه یزد دکتر رسول صادقی، عضو هیئت علمی دانشگاه تهران دکتر محمدعلی محمدی قره‌قانی، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی دکتر رضا دهنویه، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی کرمان
بازخوانی و ویرایش	سیدمحمد شفيعی
تاریخ برگزاری	۱۴۰۰/۰۴/۱۳
تاریخ انتشار	تابستان ۱۴۰۰
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان نجات‌اللہی - خیابان سپند (استاد جعفر شهری) - پلاک ۱۶ شماره‌های تماس ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰ شماره پیام‌رسان ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳	
https://www.dfrc.ir/	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۱	دکتر علیرضا آزموده اردلان رئیس مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
۳	نگاهی به جایگاه و فرایند طراحی و تدوین سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۳	دکتر حمیدرضا فرهمند، مدیرکل نظارت و ارزیابی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳	ارزیابی تحقق‌پذیری و تحول‌آفرینی سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت و بررسی سند
۱۳	دکتر حمید محمدی، همکار مرکز و عضو هیئت علمی دانشگاه یزد
۲۹	بررسی سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت از منظر جمعیت‌شناسی
۲۹	دکتر رسول صادقی، عضو هیئت علمی دانشگاه تهران
۳۹	بررسی سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت از منظر اجتماعی، فرهنگی و سرمایه اجتماعی
۳۹	دکتر محمدعلی محمدی قره‌قانی، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی
۴۳	بررسی سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت از منظر سلامت و بهداشت
۴۳	دکتر رضا دهنویه، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی کرمان
۴۷	پرسش و پاسخ
۵۱	تصاویر منتخب

دکتر علیرضا آزموده اردلان رئیس مرکز پژوهش‌های توسعه

و آینده‌نگری

چهل و هشتمین نشست مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری به تحلیل سند الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت اختصاص یافته است. همان‌گونه که استحضار دارید، پس از تهیه پیش‌نویس الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت مقام معظم رهبری از نهاد اجرایی کشور خواستند تحقق‌پذیری و تأثیرگذاری این سند را مورد بررسی قرار دهند. از طرف دولت، بررسی در این خصوص به سازمان برنامه و بودجه کشور و از طرف سازمان به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری محول شد.

بی‌شک داشتن اسناد راهبردی و چشم‌انداز برای توسعه از ضروریات است. همواره شنیده‌ایم اگر انسان بتواند چیزی را تجسم و تصور کند، به آن خواهد رسید. در خصوص پیشرفت و توسعه هم این مسئله صادق است. اگر بتوانیم تصویر و جلوه‌ای از آنچه مطلوب ماست و در آینده قصد داریم جامعه و کشور به آن دست یابند را به خوبی برای آحاد ملت تبیین کنیم، چراغ راهی خواهد بود که هر کس می‌تواند فعالیت‌های خود را بر اساس آن تنظیم کند. این مسئله در خصوص شرکت‌ها، سازمان و نهادهای مختلف نیز صادق است و گفته شده باید سند راهبردی وجود داشته باشد تا همه به روشنی بتوانند آنچه مدنظر و مطلوب است را تصور کنند. سند الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، به عنوان عالی‌ترین سند راهبردی کشور، طی فرایند طولانی در سال‌های متمادی توسط مرکز الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت و اندیشکده‌های متعددی با جمع‌گیری از صاحب‌نظران و دانشمندان عرصه‌های مختلف تهیه و تدوین شده است. از آنجا که قرار است نهایتاً این سند برای توسعه و پیشرفت کشور به کار رود، در انجام مأموریت محوله به این مرکز در خصوص تحقق‌پذیری، تأثیرگذاری و قابلیت اجرا، فرایندی سیستماتیک را برای بررسی از جنبه‌های یادشده طراحی و مورد استفاده قرار داد. به این ترتیب که سند با توجه به مأموریت دستگاه‌های اجرائی مختلف تفکیک و بررسی هر قسمت به بخش اجرائی مرتبط محول گردید. همچنین سازوکاری مشخص شد که هر یک از بخش‌های اجرایی چگونه این سند را مورد بررسی قرار دهند تا نتایج بررسی‌های صورت گرفته قابل تلفیق و جمع‌بندی نهائی باشند. در این فرایند علاوه بر

دستگاه‌های اجرایی از مراکز پژوهشی نیز بهره جستیم. خصوصاً مراکز پژوهشی ذیل دستگاه‌های اجرایی که وظیفه آنها تفکر و اندیشه حول مباحث بخش اجرایی مربوطه بوده و اتاق فکر آن بخش اجرایی محسوب می‌شوند. از سازمان برنامه و بودجه که نقش هدایت و رصد توسعه را بر عهده دارد نیز، تقاضا شده که امور بخشی متناظر نظرات خود را ارائه دهند. در نهایت یک مجموعه جامع از نظرات حاصل شد که در گام نخست آن را خلاصه کرده و در اختیار مرکز الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت قرار دادیم. آنچه حاصل شد برای نظرسنجی به طیف وسیعی از صاحب‌نظران ارسال گردید.

دلیل برگزاری این نشست، مرور بخشی از مطالعات انجام شده در جهت آگاهی و اطلاع‌رسانی از نکات ظریف و دقیق آن و دریافت نظرات است. چراکه این سند یکی از اصلی‌ترین اسناد راهبردی کشور خواهد بود و لازم است جنبه‌های مختلف و مشارکت لازم برای تحقق آن به خوبی مشخص شود.

نگاهی به جایگاه و فرایند طراحی و تدوین سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

دکتر حمیدرضا فرهمند، مدیر کل نظارت و ارزیابی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

چهار دوره زیر را می‌توان برای سند الگو متصور شد:

اول: طراحی و تدوین؛ با اتمام مرحله تکمیل و ارتقای سند پایان یافته است (۱۳۹۹-۱۳۹۰).

دوم: تبیین؛ پس از تکمیل، ارتقای سند آغاز شده و ادامه می‌یابد.

سوم: دوره اجرا؛ از ابلاغ سند نهایی آغاز می‌شود و ادامه خواهد یافت. زمینه‌سازی‌های مختلف برای اجرا و سند

الگو باید بتواند به دستگاه‌های سیاستگذار و مجری کمک کند.

چهارم: به‌روزروری؛ از سال پنجم اجرایی شدن سند آغاز و ادامه می‌یابد. با توجه به تجربیاتی که در دوره‌های

ابتدایی به دست خواهد آمد، اشکالات و نواقص برطرف خواهد شد.

ما هم‌اکنون در دوره تبیین هستیم و این ارائه یکی از قسمت‌های این بخش خواهد بود.

در این بخش به طور خلاصه و به اختصار به موضوعات زیر خواهیم پرداخت:

۱- چرایی الگو

۲- چیستی الگو

۳- جایگاه الگو

۴- ضرورت‌های الگو

۵- بایسته‌های الگو

چرایی الگو

هر کشور دارای نیازهایی است که در ادامه به آن‌ها اشاره شده است:

- نیازهای مادی و معنوی
- فطرت انسانی
- خواست‌ها و تمایلات
- اندیشه، فرهنگ و تاریخ زیست‌بوم
- سرمایه‌ها
- قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها
- دانش و فناوری
- اندیشه و تجارب بشری در دسترس

بنابراین به طور طبیعی بر مبنای تکامل و کمال‌جویی انسان‌ها، همواره مطلوبیت‌های مورد نظر برای بهتر شدن زندگی فردی و جمعی انسان (فرد، جامعه، حکومت) وجود داشته است و در مقایسه با اینکه با چه معیارهایی مطلوب‌ها شناسایی می‌شود، همواره از سمت نامطلوب به سمت مطلوب در حال حرکت است. برای این امر باید کارهای زیر صورت گیرد:

- شناسایی خواست‌ها، نیازها و مشکلات اساسی (بنیادی / کلان / درازمدت)
 - شناخت مسائل اساسی
 - نیاز به تدابیر اساسی برای حل و رفع مسائل اساسی (بنیادی / کلان / درازمدت)
- پرسش حائز اهمیت در هر جامعه این است که آیا مسائل و تدابیر اساسی، به نوع «زیستن» فردی و جمعی انسان بستگی دارد؟
- به طور طبیعی اگر این‌ها با یکدیگر ارتباط نداشته باشند به این معناست که باید تمام الگوهای رایج توسعه و بشری را به کار گرفت و مطابق آنچه نیاز جامعه و عامل حرکت و بهبود جامعه است، از آنها بهره‌مند شد. اما اگر این تدابیر به نوع زیستن ارتباط پیدا کند، نوع «زیستن» به چگونگی نگاه به انسان، هستی، جامعه، طبیعت و روابط انسان با آنها وابسته خواهد بود.
- در این حالت باز با سؤال دیگری مواجه خواهیم شد و آن اینکه آیا «زیستن معاصر» در الگوهای رایج از مطلوبیت برخوردار است؟
- طبیعتاً اگر در نهایت انتخاب شود، این‌طور خواهد بود که یک یا بخشی از الگوهای رایج را به کار خواهد گرفت؛ اما اگر زیستن معاصر، مطلوبیت را در رابطه با نوع نگاهی که به انسان، هستی، جامعه و طبیعت دارد، پیدا نکند، باید به دنبال چپستی و چگونگی «زیستن مطلوب» فردی و جمعی انسان باشد.

اساساً بستر موضوعی این مباحث موضوع توسعه است. ما در رابطه با فضای کلی صحبت نمی‌کنیم، بلکه پدیده‌ای به عنوان توسعه وجود دارد که در زیستن انسان و زیستن مطلوبی در جوامع بشری بر مبنای فکری و اندیشه‌های مختلف و بینش‌های فکری و مکاتب مختلف در حال شکل دادن است. این جریان، یک جریان زنده در حال تغییر، تبیین و تفسیر است. نتایج به دست آمده قابل توجهی در دست است که نوع زیستن انسان را شکل می‌دهد. گستره آن یک گستره جغرافیایی بزرگ فراتر از یک کشور است که کشورها و ملت‌های مختلف به عنوان بخشی از اجزاء، تجربیات مختلف فکری و عملی نگاه به زیستن را به اشتراک گذاشته‌اند.

چیستی الگو

در چیستی و چگونگی «زیستن مطلوب» مشخصه‌های «زیستن مطلوب» عبارتند از:

- خواست‌ها و آرمان‌های مطلوب (اولیه)
- مبانی خواست‌ها و آرمان / بنیادی و تفصیلی
- خواست‌ها و آرمان‌های مطلوب (نهایی)
- بر اساس خواست‌ها و آرمان‌ها جامعه در جهت تحقق آنها فکر و برنامه‌ریزی خواهد داشت و سرمایه‌ها و قوای خود را به کار می‌گیرد تا نوع زیستن خود را محقق کند.

در اینجا می‌توان این پرسش را مطرح کرد که پس از مشخص شدن مبانی خواست‌ها و آرمان‌ها آیا الگوهای رایج توسعه نیازمند تغییر است؟ یا نوعی تحول در این نوع نگاه و خواست‌ها و مبانی با آنچه جاری و رایج است، وجود دارد؟

در صورت نیاز به تغییر، باز هم تغییر در الگوهای رایج توسعه مدنظر قرار خواهد گرفت؛ بنابراین جامعه یک نظام آرمانی داشته و سعی خواهد کرد که افق مطلوبی در آینده برای خود ترسیم کند و به آن برسد. اما اگر نیازمند تحول باشد و باید تغییرات اساسی و بنیادینی را در مقایسه با الگوهای رایج به وجود بیاورد، با تحولی روبه‌رو خواهد بود که بر اساس آن تحول نظام آرمانی خود را تعریف و در نهایت افق مطلوب آینده خود را ترسیم خواهد کرد.

مجموعه داشته‌ها، آرمان‌ها، خواست‌ها و مبانی را می‌توان نمای «زیستن مطلوب» آینده نامید و سند الگو باید بتواند چنین نمایی را برای بازه ۵۰ ساله به نمایش بگذارد.

چیستی الگو را برای نزدیک شدن به صحنه عمل می‌توان به صورت خلاصه تعریف کرد:

- زیستن موجود (فرد، جامعه، حکومت)
- چیستی و چگونگی «زیستن مطلوب» (فرد، جامعه، حکومت)

در هر دو بخش باید به ترتیب کارهای زیر صورت گیرد:

۱- شناسایی خواست‌ها، نیازها و مشکلات اساسی (بنیادی / کلان / درازمدت)

۲- شناخت مسائل اساسی

۳- تدابیر اساسی جهت حل و رفع مسائل اساسی و نیل به «زیستن مطلوب» (تدابیر بنیادی/کلان/درازمدت) بنابراین در یک شمای کلی می‌توان گفت می‌خواهیم از سال ۱۴۰۰ به سال ۱۴۵۰ از وضعیت موجود به افق آینده مطلوب از طریق رسالت و تدابیر برسیم.

سند الگو از منظر نظام برنامه‌ای

در اینجا می‌توان آینده کوتاه‌مدت (۵ تا ۷ سال)، میان‌مدت (۱۵ تا ۲۰ سال) و درازمدت (۴۰ تا ۵۰) برای جامعه در نظر گرفت.

آینده درازمدت، زیستن مطلوب است که توانسته در ۵۰ سال آینده تحقق پیدا کند. در اینجا به ایده دکتر عظیمی اشاره می‌کنیم:

چشم‌انداز میان‌مدت، دو بخش چشم‌انداز درازمدت و برنامه کوتاه‌مدت را به یکدیگر پیوند می‌دهد. در چشم‌انداز درازمدت، فارغ از مسائل و مشکلات موجود، به ایده‌سازی و تصویرسازی آینده مطلوب پرداخته می‌شود؛ اینکه چه باید باشد و چرا؟ رسالت این چشم‌انداز پرداختن به ایده‌آل‌ها و به‌کارگیری قدرت تخیل مبتنی بر شناخت، دانش و تجربه انباشته برای پیش‌بینی و طراحی بهترین‌ها برای فردای دور است. دکتر حسین عظیمی: «مبنا و پایه شکل‌گیری سند الگو در ایران انقلاب اسلامی است، بنابراین می‌توان گفت هیچ مشابهی در سطح جوامع موجود ندارد. پیروزی انقلاب اسلامی در ایران راه ورود دین به صحنه زندگی بود و دین و دنیا در عرصه‌های مختلف، زندگی بشری را شکل دادند و درنهایت نوع جدید نگاه به زیستن را به وجود آورد. بنابراین اگر مشابهی در سطح جهان وجود ندارد به دلیل تمایز و پدیده‌ای است که در کشور ما به وجود آمد و در حیات اجتماعی هم نقش‌آفرینی می‌کند».

رهبر معظم انقلاب در رابطه با جایگاه سند از باب بحث سیاستگذاری و برنامه‌ریزی هم به نکات مهمی اشاره فرمودند که به آن خواهیم پرداخت: «اگر ما توانستیم به حول و قوه الهی، در یک فرایند معقول، به الگوی توسعه اسلامی- ایرانی پیشرفت دست پیدا کنیم، این سند بالادستی خواهد بود نسبت به همه اسناد برنامه‌ای کشور و چشم‌انداز کشور و سیاستگذاری‌های کشور. یعنی حتی چشم‌اندازهای بیست ساله و ده ساله که در آینده تدوین خواهد شد، باید بر اساس این الگو تدوین شود؛ سیاستگذاری‌هایی که خواهد شد- سیاست‌های کلان کشور- باید از این الگو پیروی کند و در درون این الگو بگنجد» (اولین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۸۹/۱۰/۹).

سند الگو از منظر نظام سیاستگذاری

رهبری

* تعیین سیاست‌های کلی نظام (اصل ۱۱۰)

- کوتاه‌مدت؛ ۷-۵ ساله - برنامه‌های توسعه پنج‌ساله
- میان‌مدت؛ ۲۰-۱۰ ساله - سند چشم‌انداز
- درازمدت؛ ۵۰-۴۰ ساله، سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

مجمع تشخیص مصلحت نظام

* ارائه مشورت در خصوص سیاست‌های کلی نظام (اصول ۱۱۰ و ۱۱۲)

- کوتاه‌مدت؛ ۷-۵ ساله - برنامه توسعه پنج‌ساله
 - میان‌مدت؛ ۲۰-۱۵ ساله - سند چشم‌انداز و سیاست‌های بخشی
 - درازمدت؛ ۵۰-۴۰ ساله، سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
- * تهیه سیاست‌های کلی کوتاه‌مدت و میان‌مدت نظام و نظارت بر حسن اجرای آنها (اصول ۱۱۰ و ۱۱۲)

شوراهای عالی راهبردی (امنیت ملی، انقلاب فرهنگی، فضای مجازی)

- * تعیین سیاست‌های اجرایی برای سیاست‌های کلی میان‌مدت و کوتاه‌مدت
- * هماهنگ نمودن فعالیت‌های (کشور) با تدابیر کلی (مرتبط با حوزه مأموریت)

مجلس شورای اسلامی (قوه مقننه)

- * تصویب برنامه‌های ۷-۵ ساله توسعه
- * تصویب بودجه سالانه و قوانین مورد نیاز کشور

دولت (قوه مجریه)

- * تهیه و تدوین برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور
- * تهیه و تدوین بودجه سالانه کشور

شوراهای عالی اجرایی، وزارتخانه‌ها، سازمان‌های دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی

نهادسازی‌های مورد نیاز با توجه به شرایط و شرح وظایف موضوعاتی است که متخصصان و نخبگان مختلف اجرایی و علمی به بهترین وجه مورد نیاز در چارچوب سند و اقتضات اجرایی کشور طراحی کنند و در صورت نیاز اگر نواقصی دارد، رفع نموده و شرح وظایفی را به نهادهای نظارتی ارائه کنند.

ضرورت‌های الگو

- پیروزی انقلاب اسلامی و برپایی نظام جمهوری اسلامی در ایران به خواست و اراده مردم و آغاز پیمودن «راهی نو» مبتنی بر دین و دنیا در جهان معاصر
- ضرورت دستیابی به توسعه کشور
- فراهم آمدن سرمایه‌های فکری و علمی لازم و حصول تجارب و دستاوردهای عملی مورد نیاز برای برنامه‌ریزی و پیمودن راه تحول مطلوب و پایدار جامعه
- جلوگیری از حرکات زیگزاگی در سیاستگذاری و اجرا در سطح کلان ملی
- بسترسازی آینده‌نگر برای تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی

بایسته‌های الگو

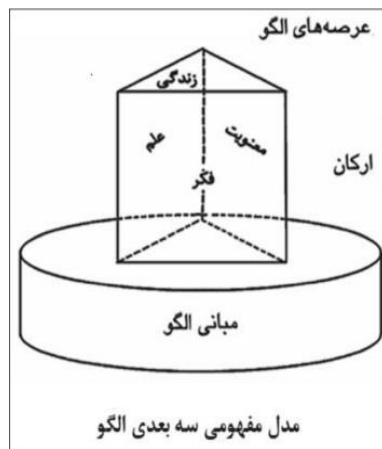
- ابتدا بر مبانی متقن دینی
- ناظر به حل مسائل اساسی پیشرفت کشور
- دارای کارآمدی در برون‌رفت از وضعیت موجود و تحول‌آفرینی مطلوب
- قابلیت فعال‌سازی مستمر هدفمند و هم‌گرایی ظرفیت‌ها و سرمایه‌های مختلف ملی و مردمی
- حافظ عزت، استقلال، آزادی و امنیت ملی
- دارای مرزبندی‌های روشن با الگوهای رایج توسعه در جهان
- مورد استقبال و پذیرش بدنه فکری و علمی کشور
- برخوردار از پذیرش اجتماعی با ظرفیت تحول‌زایی در تحقق جامعه پیشرفته
- مستحکم و انعطاف‌پذیر در قبال تحولات آینده و پدیده‌های نوظهور جهانی
- مورد اعتنای اندیشمندان و صاحب‌نظران جهانی

طراحی و تدوین سند الگو (۱۳۹۹-۱۴۰۰)

- ۱- طراحی مفهومی و ساختار
- ۲- تعیین نقشه راه تدوین الگو
- ۳- طراحی الگو
- ۴- تدوین سند الگو
- ۵- تکمیل و ارتقای سند الگو

طراحی الگو؛ مفهومی و ساختاری

- تبیین اولیه مفهوم الگو
- تعریف عرصه‌های الگو
- طراحی مدل مفهومی سه‌بعدی الگو

این نمودار به ما نشان می‌دهد که زندگی باید همواره بر مبنای علم و اندیشه باشد و با معنویت پیوستگی خاصی داشته باشد و در هر بخشی از جامعه و برنامه‌ریزی‌های آن این موضوعات مورد توجه قرار گیرد و جامعه‌ای عالم، خردمند و اندیشه‌ورز و قانونمند و معنوی داشته باشیم. این ویژگی‌ها از ویژگی‌های اولیه یک جامعه پیشرفته خواهد بود. بر این اساس اندیشکده‌هایی تشکیل شدند که اقدامات زیر صورت گرفت.

اندیشکده‌ها

رئیس	نام اندیشکده	
دکتر عباسعلی زالی	آب، محیط زیست، امنیت غذایی و منابع طبیعی	۱
دکتر سعید جبل عاملی	آمایش بنیادین	۲
دکتر محمد هادی زاهدی وفا	اقتصاد	۳
دکتر مصطفی ایزدی	امنیت و دفاع	۴
دکتر محمدحسین بناهی	امور اجتماعی، جمعیت و نیروی انسانی	۵
دکتر غلامعلی افروز	خانواده	۶
دکتر علیرضا صدرا	سیاست	۷
حجت الاسلام و المسلمین دکتر سیدحسین میرمعزی	عدالت	۸
دکتر هادی اکبرزاده	علم	۹
دکتر محمدعلی کی‌نژاد	فرهنگ	۱۰
آیت‌الله ابوالقاسم علیدوست	فقه	۱۱
آیت‌الله علی اکبر رشاد	مبانی	۱۲
حجت الاسلام و المسلمین دکتر مسعود آذریایجانی	معنویت	۱۳
دکتر حسین سالار آملی	کارگروه چرخه نوآوری	۱۴

طراحی الگو؛ نقشه راه تهیه و تدوین سند الگوی پایه

- برگزاری اولین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با حضور نخبگان (نقشه راه طراحی و تدوین الگو، خرداد ۱۳۹۱)
- تشکیل کارگروه تهیه نقشه راه
- تبیین و تدوین گام‌های نقشه راه

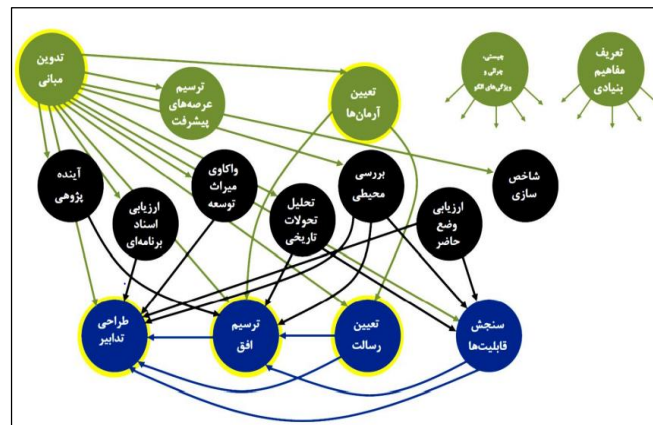
– تصویب نقشه راه تدوین الگو (۱۳۹۱/۱۲/۲)

بر اساس نقشه راه مصوب، چهاردهمین گام از مراحل تدوین الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، طراحی الگوی پایه تعیین شد. نقشه راه تدوین و گام‌های مختلفی بر این اساس برداشته شد. در این راستا کنفرانس‌های متعددی در رابطه با موضوعات مختلف مربوط به طراحی و تدوین الگو با حضور صاحب‌نظران داخلی برگزار گردید.

طراحی الگو؛ گام‌های موضوعی

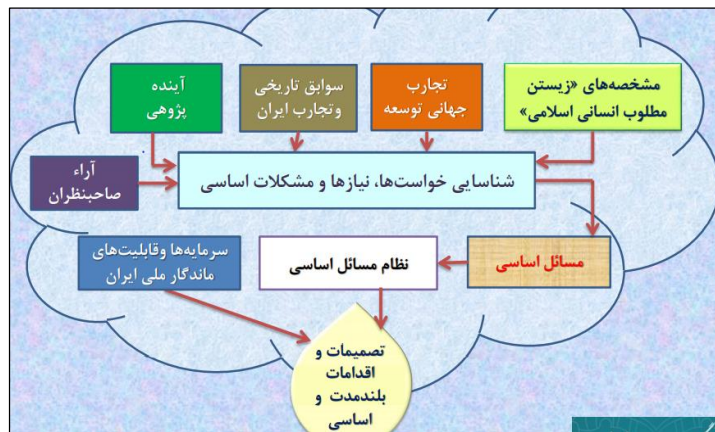

طراحی الگو؛ ارتباط موضوعی

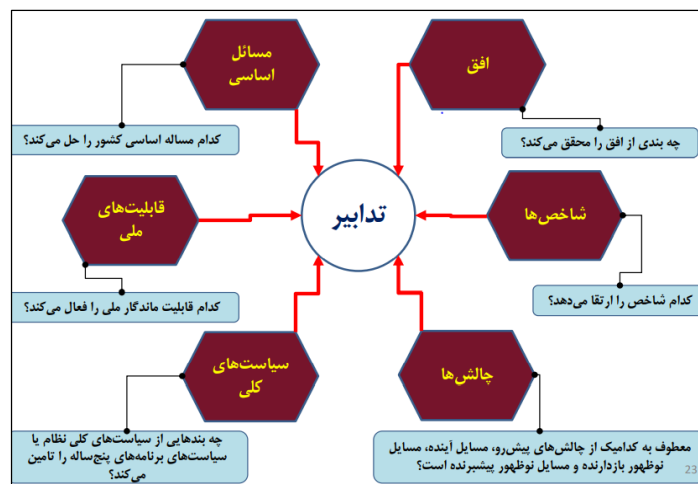

مبانی، آرمان‌ها، رسالت، افق

در یک نگاه کلی چارچوب و فضای مبانی، آرمان‌ها، رسالت و افق آورده شده است.

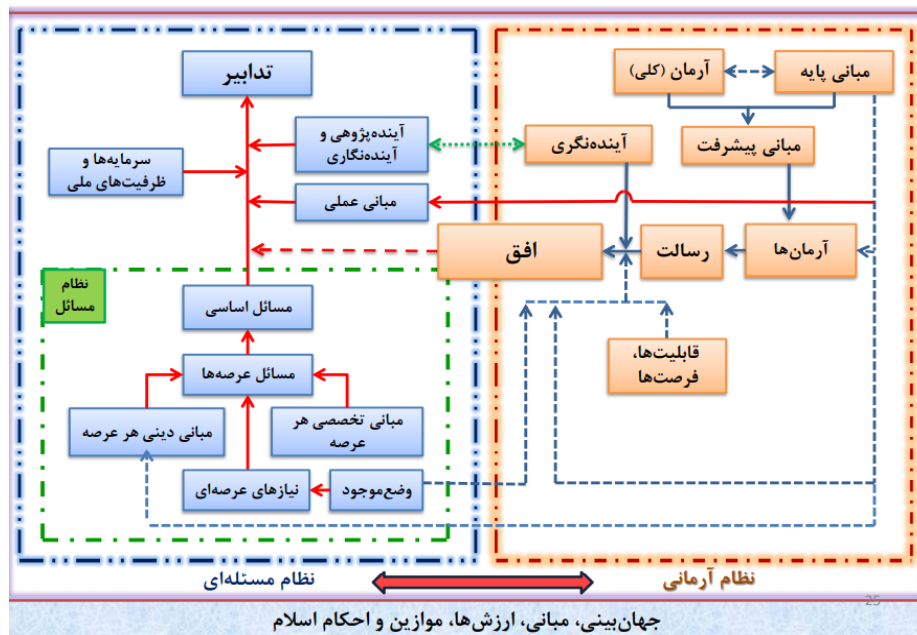
طراحی الگو- تدابیر

تدوین سند الگو- بخش‌ها

- ۱- مبانی؛ مهم‌ترین پیش‌فرض‌های اسلامی، فلسفی و علمی جهان‌شمول معطوف به پیشرفت را ارائه می‌دهد.
- ۲- آرمان؛ ارزش‌های فرازمانی و فرامکانی و جهت‌بخش پیشرفت را ترسیم می‌کند.
- ۳- رسالت؛ میثاق مشترک مردم و نظام جمهوری اسلامی ایران برای پیشرفت است.
- ۴- افق؛ آرمان‌های الگو را بر زیست‌بوم ایران در نیم‌قرن آینده انطباق می‌بخشد و هدف‌های واقعی مردم و جمهوری اسلامی را در آن موعد، معین می‌سازد.
- ۵- اصول عملی؛ راهنمای حرکت و اقدام است.
- ۶- تدابیر؛ تصمیم‌ها و اقدام‌های اساسی و بلندمدت برای دستیابی به افق را در بر دارد.
- ۷- الزامات؛ تحقق و اجرای مطلوب الگو را تضمین و زمینه‌سازی می‌کند.

تدوین الگو - نظام‌مندی

تلاقی و انطباق این دو نظام در افق نمایان می‌شود. بین نظام آرمانی و نظام مسئله‌ای ارتباط وجود دارد.

ارزیابی تحقق‌پذیری و تحول‌آفرینی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و بررسی سند از منظر

برنامه‌ریزی فضایی

دکتر حمید محمدی، همکار مرکز و عضو هیئت علمی دانشگاه یزد

الگوی پایه؛ چارچوب الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت و در عرصه فکر، علم، معنویت و زندگی به سوی تمدن نوین اسلامی ایرانی در نیم‌قرن آینده است. این الگو با مشارکت گسترده متفکران و صاحب‌نظران ایرانی و بر اساس جهان‌بینی و اصول اسلامی و ارزش‌های انقلاب اسلامی و با توجه به مقتضیات اجتماعی، اقلیمی و میراث فرهنگی ایران، بر طبق روش‌های علمی و با استفاده از دستاوردهای بشری و مطالعه آینده‌پژوهانه تحولات جهانی طراحی شده و شامل مبانی، آرمان‌ها، رسالت، افق و تدابیر است.

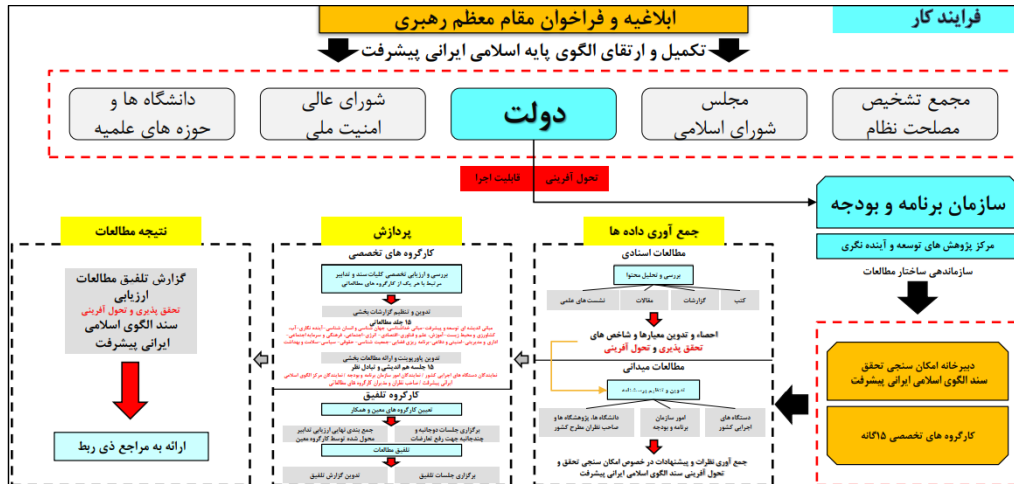
مبانی، اهم پیش‌فرض‌های اسلامی، فلسفی و علمی جهان‌شمول معطوف به پیشرفت را ارائه می‌دهد. آرمان‌ها، ارزش‌های فرازمانی - فرامکانی و جهت‌بخش پیشرفت است. مبانی و آرمان‌ها وجه اسلامیت الگو را تضمین می‌کنند.

رسالت، میثاق مشترک مردم و نظام جمهوری اسلامی ایران برای پیشرفت است.

افق، آرمان‌های الگو را بر جامعه و زیست‌بوم ایران در نیم‌قرن آینده تصویر می‌کند و هدف‌های واقعی آحاد مردم، جامعه و حکومت ایران را در آن موعود معین می‌سازد.

تدابیر، تصمیمات و اقدامات اساسی و بلندمدت برای حل مسائل مهم کشور و شکوفا ساختن قابلیت‌های ماندگار ملی به منظور رسیدن به افق است. این الگو با ایمان استوار و عزم راسخ و تلاش عظیم و مدبرانه مردم و مسئولان جمهوری اسلامی ایران اجرا خواهد شد.

پس از ابلاغیه و فراخوان مقام معظم رهبری به برخی از نهادها و دستگاه‌ها از جمله دولت، مجلس شورای اسلامی، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شورای عالی امنیت ملی، دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه جهت ارزیابی اولیه این الگو هم‌اندیشی در خصوص این الگو صورت پذیرفت.

در این راستا از جانب دولت، سازمان برنامه و بودجه کشور متولی این امر شد که به تبع آن، سازمان برنامه و بودجه این کار را به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری محول کرد. در این مرکز دو بخش دبیرخانه امکان‌سنجی تحقق سند الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت و کارگروه‌های تخصصی ۱۵ گانه این مسئولیت را به عهده گرفتند. در سه گام اصلی جمع‌آوری داده‌ها، پردازش و نتیجه مطالعات این کار انجام شد. دبیرخانه مطالعات ابتدا سازماندهی ساختار را به عهده گرفت که در این راستا کارهای زیر انجام شد:

سازماندهی ساختار

- تشکیل کارگروه‌های مطالعاتی
- مذاکره با صاحب‌نظران و تعیین مدیران مطالعات
- تدوین نقشه راه مطالعات
- تنظیم زمان‌بندی مطالعات

همکاری در مطالعات

- گردآوری و بررسی منابع مطالعاتی پیرامون سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
- تنظیم و تدوین پرسشنامه مطالعات
 - تنظیم چارچوب گزارش‌های بخشی
 - تنظیم چارچوب گزارش‌های تلفیق
 - تنظیم چارچوب ارائه مطالعات

برگزاری جلسات

- برگزاری بیش از ۲۰ ساعت جلسه داخلی
- برگزاری بیش از ۳۰ ساعت جلسه تبادل نظر و هم‌اندیشی

- تنظیم و ارسال بیش از ۲۰۰ دعوت‌نامه

تعامل با دستگاه‌ها و صاحب‌نظران

- تعامل مستمر با بیش از ۱۰۰ صاحب‌نظر و نماینده

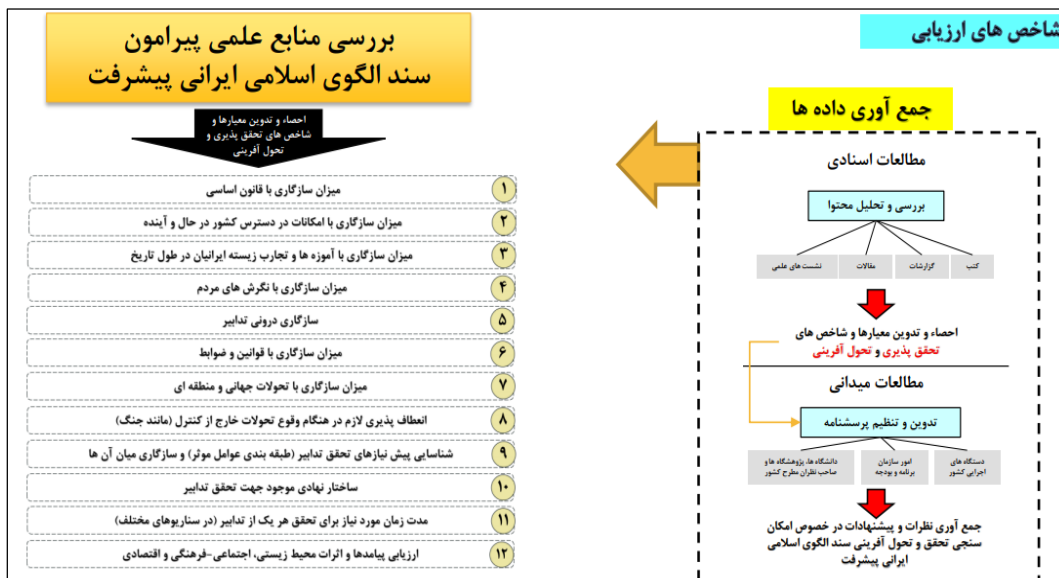
- تعامل مستمر با بیش از ۵۰ دستگاه و بخش اجرایی

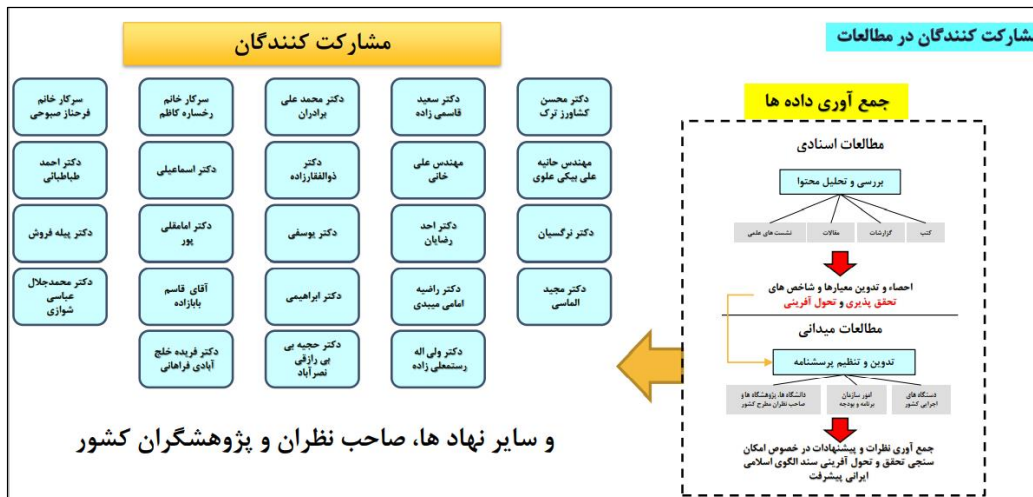
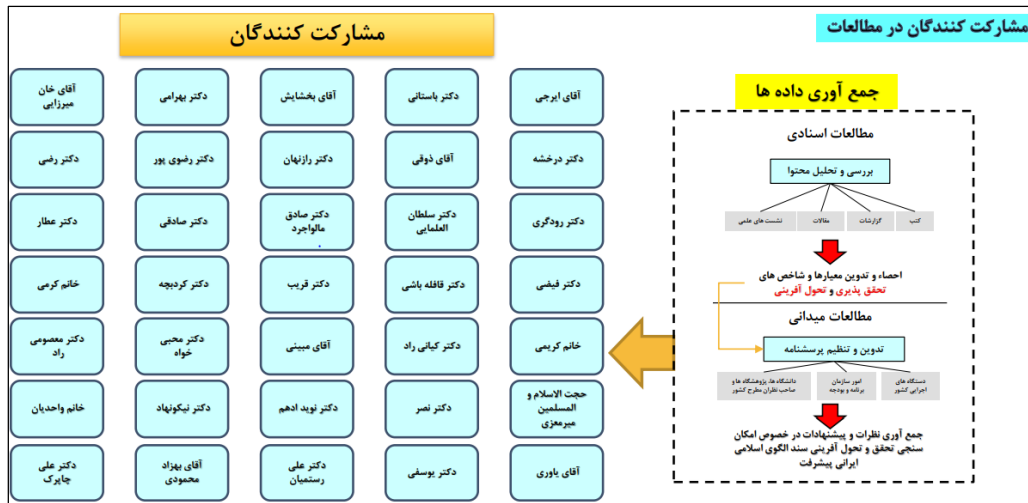
افرادی عضو این دبیرخانه دکتر آزموده اردلان؛ ریاست محترم مرکز، غلامی نتاج؛ دکتر حمید محمدی؛ دکتر ابوالفضل پاسبانی و همچنین مهندس علی خانی و مهندس حانیه علی بیکی علوی بودند.

از آنجاکه هر یک از تدابیر در ارتباط با کارگروه‌های تخصصی بود، لذا در این راستا ۱۵ کارگروه مطالعاتی برگزار شد. ارزیابی در مرکز در دو بخش ۱- کلیات که شامل مبانی، آرمان، افق، رسالت و... بود. اظهار نظرات در این خصوص از زاویه دید کارگروه تخصصی بیان شد؛ و ۲- تدابیر ۵۶ گانه‌ای که از مرکز الگو ارسال شد، بالطبع موضوعات و محورهای تخصصی به محورهای ۱۵ گانه ارجاع شد و متخصصان این امر تدابیر را بررسی کردند که در نهایت به ۶۰ تدبیر ارتقا یافت. آنچه به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری ارجاع شد، ۵۶ تدبیر بود که با دقت به بررسی این تدابیر پرداخته شد.

در این راستا سه کارگروه فرابخشی آینده‌نگری، مبانی اندیشه‌ای و خدانشناسی و انسان‌شناسی برگزار شد. همچنین ۱۲ بخش در حوزه‌های مختلف برگزار گردید.

در بخش جمع‌آوری داده‌ها دو کار صورت گرفت که در نمودار زیر به اختصار به آن اشاره شده است:

هر کدام از کارگروه‌های تخصصی گزارشی را تدوین کردند که در آن ارزیابی تحقق پذیری بر اساس پرسشنامه‌ها، نظرات کارشناسی و مطالعات اسنادی مورد بررسی قرار گرفت. علاوه بر این‌ها در جلساتی نمایندگانی دستگاه‌ها و امور تخصصی سازمان برنامه و بودجه پس از جمع‌بندی اولیه نظرات خود را به هم‌اندیشی می‌گذاشتند و چکش کاری می‌کردند.

درنهایت این مطالعات در یک کارگروه تلفیق و در یک جمع‌بندی به تعارضات و تناقضات نظرات کارگروه‌ها با یکدیگر پرداخته می‌شد. سعی بر این بود در کارگروه تلفیق که با مشارکت همه مدیران برگزار شده، این گزارش تدوین و به مرکز الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت تحویل شود.

این سند در دو بخش کلیات و تدابیر تهیه و تدوین شده است. در بخش اول موضوعات زیر مورد توجه بود:

کلیات

«تعریف مفاهیم»

در ابتدا لازم است تعریفی از الگو، ارائه و بر اساس آن تعریف الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت مورد تحلیل، نقد و ارزیابی قرار گیرد. الگو متشکل از متغیرهای کیفی و با رویکرد بلندمدت بوده و مبین وضعیت کلی گذشته است و ماهیت توصیفی دارد؛ بنابراین تعریف الگو به صورت مشخص در این سند مورد انتظار است. از طرفی در متن پیش‌نویس تلاش می‌شود تا از واژه پیشرفت به جای عبارت توسعه استفاده شود، لازم است تا تبیین موجز از عبارت پیشرفت و مبانی آن و همچنین تفاوت آن با عبارت متعارف توسعه بیان شود. برخی مفاهیم و عبارات به کار رفته در پیش‌نویس سند الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، نامفهوم و فاقد تعریف عملیاتی است و ضرورت دارد به منظور شفاف‌سازی و ایجاد فهم یکسان و وفاق جمعی در خصوص آنها، تعریف مختصری

ارائه شود. عبارات و مفاهیمی چون حیات معقول، حیات طیبه، نخبگان، امهال و استدراج، جامعه دینی، تکافل عمومی، نیل به کفاف، ملت، دشمنان، تمدن نوین اسلامی، امنیت و فراوانی و محکم کاری از آن جمله‌اند.

«جایگاه و محتوای سند»

با توجه به پسوند اسلامی و ایرانی الگو، انتظار می‌رود برخی عناصر از اسلامیت و برخی دیگر از ایرانیت جامعه آمده باشند. از آنجاکه الگو به دنبال هم‌افزایی عناصر اسلامی و ایرانی کشور است، در صورت تفکیک این عناصر می‌توان ترکیبی منحصر به فرد از آن‌ها که خاص جامعه ایران بوده را تبیین و تقویت نمود. همچنین لازم است تا یک الگوی تحقق یافته به تصویر کشیده شود و نحوه دستیابی به اهداف و آرمان‌ها و غلبه بر مشکلات پیش رو نشان داده شود تا بتواند به عنوان الگوی جامعه مد نظر قرار گیرد.

از طرفی سند عرضه شده، دارای ویژگی حاکمیت یک نظام نیست و از آنچه در تجربه‌های پیشین در کشور در انواع تهیه برنامه یا سند موجود است، فاصله قابل توجهی دارد. در نگارش سند به تأثیرات گذشته نیز توجهی نشده است و تأثیرات کلان‌روندها بر تحولات آینده قابل مشاهده نیست و به نوعی می‌توان گفت زمان حال، معیار تدوین قرار گرفته است. از منظر دیگر سند حاضر به قانون اساسی توجهی ندارد. سند تهیه شده، شامل عبارت‌های بسیار کلی و صرفاً دربرگیرنده مجموعه‌ای از اهداف کیفی بدون ارائه شاخص یا مفهوم کمی قابل اندازه‌گیری است. همچنین برای اجرای دستوری سند لازم است به رصد بازخورد گروه‌ها و ذی‌نفعان در اجرای سند توجه کرد. در این سند موضوع روابط بین‌الملل و ابعاد حقوقی تعهدات منطقه‌ای و جهانی مشاهده نمی‌شود. همچنین به موضوع توسعه پایدار و آمایش سرزمین توجهی نشده است. ضمن اینکه سند فاقد ابزار پیشرفت، طبقه‌بندی و اولویت‌بندی برنامه‌ها است.

سند بیشتر بر فرم و شکل تمرکز کرده است تا بر محتوا. جنبه کاربردی سند باید غنی‌تر از جنبه نظری مورد توجه قرار گیرد. لازم است تا هماهنگی و هم‌راستایی این سند با اسناد بالادستی مشابه به حداکثر ممکن رسانده شود. الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت سندی بالادستی است که آرمان‌ها و اهداف کلی را ترسیم می‌نماید و تدوین اهداف کمی، سیاست‌ها، تدابیر و به تبع آن اقدامات اجرایی باید در برنامه‌های میان‌مدت و کوتاه‌مدت تعیین شوند تا نسبت به مسائل روز از انعطاف لازم برخوردار باشند.

با نگاهی به ۵۶ تدبیر اعلام شده مشخص می‌شود که انواعی از اهداف کیفی و کمی، راهبرد، سیاست، راهکار یا اقدام اجرایی در زیر عنوان تدبیر جمع شده‌اند که از نظر میزان اهمیت، توالی موضوعی در سیاست‌گذاری و ضرورت درج در یک سند بلندمدت و ۵۰ ساله ماهیت بسیار متفاوتی دارند. نگاه پدیدآورندگان به این سند همانند اسناد برنامه‌ریزی میان‌مدت و تا حدی چشم‌اندازی بوده است و لذا تدابیر ارائه شده در سند در سطح راهبردهای برنامه‌های توسعه پنج ساله و یا سیاست‌های ابلاغی است. بسیاری از اهداف و تدابیر سند، با سایر اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی نظام همپوشانی دارد.

«ساختار سند»

ارتباط، پیوستگی و انسجام میان مبانی با آرمان، رسالت و تدابیر مشخص نشده است. در سند به نظر می‌رسد ملاحظات سیاسی بیش از جنبه‌های علمی و فنی رعایت شده است که همین احتیاط می‌تواند برخی از نقاط ضعف سند را پوشانده و متولیان آن را از درک برخی اشکالات بنیادین محروم کند.

«روش‌شناسی سند»

روش‌شناسی سند نیز مشخص نشده است. عنصر آینده‌پژوهی در این سند مغفول مانده و به همین دلیل تعارض‌ها و گسست‌هایی در بخش افق نیز مشاهده می‌شود.

«بازه زمانی سند»

افق زمانی سند طولانی‌مدت است و پیشنهاد می‌شود که به چند دوره میان‌مدت تقسیم‌بندی شود. مختصات محیط ۵۰ سال آینده بسیار متفاوت از الان است و مشخص نیست به چه نحو در تدابیر دیده شده است.

«ضمانت اجرایی سند»

آنچه در ارتباط با سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مطرح است موضوع ضمانت اجرایی، ساختار مدیریتی و نظارتی جهت اطمینان از تحقق آن بوده که در سند در این ارتباط چیزی قید نشده است. مسئله مهم دیگر در رابطه با سند، نبود بسترهای لازم برای درک و پذیرش سند و ابزارهای اجرایی برای تحقق آن است. این الگوی مفهومی باید قابلیت ایجاد فرایندی را داشته باشد که در طی آن جهان‌بینی علمی حاکم بر فنون و استراتژی‌های توسعه‌یافتگی با مبانی اسلامی و ایرانی در تعامل سازنده قرار گیرد، به گونه‌ای که از یکسو فرد و جامعه بتوانند حداکثر دستاوردها و تجارب علمی بشر را طی فرایند پیشرفت نهادینه نمایند و از دیگر سو فرایند به گونه‌ای عمل کند که هویت و فرهنگ اسلامی- ایرانی و نه به عنوان یک مانع پیشرفت تلقی گردد و نه قربانی استراتژی‌های منفعلانه توسعه شود.

فرایند این مدل باید هوشمندانه فضایی واقع‌بینانه را ایجاد کند که در آن آرمان‌ها، ایده‌آل‌ها و ویژگی انقلابی در تعامل با فرایند جهانی‌سازی آن اراده ملی و بین‌المللی را به سمت آرمان‌های منطقه‌ای ایران که منطبق با اهداف سند چشم‌انداز است، هدایت نماید.

مبانی

به نظر می‌رسد برخی از بندها که در مبانی جامعه‌شناختی سند درج شده است، سنخیتی با ویژگی‌های جامعه‌شناختی جوامع ندارد و بهتر است در مبانی ارزش‌شناختی یا دین‌شناختی منظور شود. بندهای زیر از آن جمله‌اند:

- جوامع با پاره‌ای از تفاوت‌ها، تحت تأثیر سنن الهی و قوانین تکوینی مشترک و فراگیر هستند.
- جهت‌گیری تاریخ به سوی آینده‌ای پیشرفته در تمام ابعاد مادی و معنوی با حاکمیت...
- حاکمیت شماری از سنت‌های الهی بر جوامع از جمله؛ وفور نعمت در اثر تقوی، عدالت و...
- پیشرفت حقیقی با هدایت دین اسلام، رهبری پیشوای الهی، مشارکت و اتحاد مردم و توجه به...
- در بند پنجم مبانی جامعه‌شناختی به جای واژه «استقامت» از واژه «تلاش فردی و اجتماعی» که عینی‌تر است استفاده شود.
- در بند آخر مبانی جامعه‌شناختی، عبارت «تلاش علمی و عملی» اضافه شود.
- مبانی کاملاً سنتی برای توسعه‌ای کاملاً مدرن تدارک دیده شده است که احتمالاً حامل تضادهای اساسی بوده و تحقق سند را با مشکلات عدیده‌ای از جنس تناقض دچار کند؛
- در مبانی جامعه‌شناختی انتظار می‌رفت به بستر اجتماعی و فرهنگی جامعه ایران و دورنمایی از تغییرات اجتماعی و فرهنگی آن اشاره می‌شد. تغییرات تعداد و ترکیب جمعیت، ساختار فرهنگی و قومیتی جامعه ایرانی، تغییرات ارزشی و فرهنگی ابعادی از مبانی جامعه‌شناختی است که در این بخش به آن اشاره‌ای نشده است.
- شروع گزاره‌های سند در این بخش که عنوان مبانی جامعه‌شناختی دارد، با یک گزاره که تأکید را بر اصالت انسان می‌گذارد و تحول جامعه را ناشی از انسان می‌داند چندان مناسب نیست، زیرا قبل از روی آوردن به جامعه و جامعه‌شناسی هشدار لازم را به خواننده منتقل می‌کند.
- اگر دین‌داری فردی به تنهایی ضامن تحقق جامعه دینی نیست و مناسبات اجتماعی نیز باید بر ارزش‌های دینی ابتننا داشته باشند، مؤلفه‌ها و معیارهای هویت‌دهنده به این ارزش‌ها چیست و مشروعیت و ضمانت اجرای آن‌ها در قالب هنجارهای اجتماعی کدامند؟
- در مبانی جامعه‌شناختی این الگو، بیان شده است که جامعه، نافی هویت فردی افراد نیست؛ اما به آنان جهت داده و به‌ویژه از نخبگان متأثر است. بینش فردگرایانه در این نگاه موج می‌زند و نگرشی پیشاجامعه‌شناختی در آن وجود دارد.

آرمان

- با توجه به اهمیت «فرهنگ» در توسعه اقتصادی و اجتماعی ضرورت دارد در قسمت «آرمان‌ها» به موضوع «توسعه و پیشرفت مبتنی بر فرهنگ» اشاره شود؛

- در قسمت «آرمان‌ها» توجه به دو موضوع «کرامت انسانی» و «قانون‌گرایی» باید مورد تأکید باشد؛
- در آرمان‌ها نقش سرزمین به عنوان بستر رشد و پیشرفت نادیده گرفته شده است، همچنین لازم است توجه شود، سرزمین و طبیعت محصول آفرینش و امانتی از سوی خالق در دست بشر است؛
- «مشارکت اجتماعی» واژه بهتری است تا «انضباط اجتماعی»؛
- در الگوی ارائه شده، مؤلفه یا محور ایرانی، تشخص لازم را ندارد و در مقوله آرمان ویژگی آن چندان به چشم نمی‌آید؛
- در بخش آرمان‌ها، یکی از ارزش‌های تشکیل‌دهنده حیات طیبه، معرفت به حقایق ذکر شده است. انسان در طول حیات همیشه با سطحی از عدم معرفت نسبت به حقایق روبه‌روست. در زمان حیات امکان معرفت نسبی به واقعیت‌ها امکان‌پذیر می‌شود که با ابزارهای مختلف شناخت فراهم می‌گردد؛
- نیل به کفاف در اینجا مبهم است. اگر با برداشت‌های غلط که از مفهوم خودکفایی اقتصادی وجود داشت یکی محسوب شود، نه شدنی است، نه به صرفه و نه به صلاح جامعه‌ای که می‌خواهد برون‌گرا هم باشد و اقتصاد دانش‌بنیان آن محرک این برون‌گرایی به حساب آید؛
- ارزش‌های سازنده حیات طیبه را می‌توان به نحوی تقریر کرد که دربرگیرنده کلیدواژه‌های بنیادین ادبیات توسعه نیز باشند: حکمرانی خوب و ثمربخش، مشارکت، صلح‌خواهی و تنش‌زدایی، زمینه‌سازی برای خود تحقق‌بخشی عموم مردم، حرکت پایدار و نوآوری.

رسالت

- به طور دقیق و واضح مشخص نشده که تمدن نوین اسلامی چیست و مؤلفه‌های آن کدامند؟
- چرا این سند آنگاه که ویژگی ایرانی را مطرح می‌کند به یک زیست‌بوم بسنده می‌نماید، اما در ویژگی اسلامی بودن به درستی به مؤلفه‌های اساسی مورد نظر اشاره می‌کند؛
 - پیشنهاد می‌شود که عبارت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در عبارت فوق اضافه شود، به این نحو که رسالت ملت و نظام جمهوری اسلامی ایران در چارچوب سند الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، حرکت عقلانی است.

افق

- با توجه به سرعت تغییر و تحولات و غیرقابل پیش‌بینی بودن آنها، افق زمانی انتخاب شده (۴۵ سال) طولانی به نظر می‌رسد؛
- در خصوص افق زمانی سند، عبارات «تحولات نیم‌قرن آتی کشور» و «افق ۵ دهه آتی» مورد استناد قرار گرفته است. نخست در ادبیات برنامه‌ریزی، تعیین راهبرد (تدبیر) در سندی با چشم‌انداز زمانی ۵۰ ساله بسیار کم‌سابقه و یا حتی بی‌سابقه است. دوم در بخش «افق» سند، چشم‌انداز زمانی سال ۱۴۴۴ هجری

شمسی ذکر شده که با در نظر گرفتن سال تصویب سند، افق زمان آن باید به سال ۱۴۴۹ یا ۱۴۵۰ اصلاح شود.

- دستیابی به هدف «قرار گرفتن در بین ده اقتصاد بزرگ دنیا، هفت کشور برتر دنیا از نظر سطح کلی پیشرفت و عدالت»، آرمانی (ایده‌آل) به نظر می‌رسد؛
- در بخش «افق» پیشنهاد می‌شود عبارت «دارای یکی از ده اقتصاد بزرگ دنیا است» به «در رده یکی از ده اقتصاد بزرگ دنیا است» تغییر یابد؛
- لازم است در خصوص عبارات جزء پنج کشور پیشرفته جهان، دارای یکی از ۱۰ اقتصاد بزرگ و در شمار چهار کشور برتر آسیا و هفت کشور برتر دنیا، محاسبه شاخص سطح کلی پیشرفت و عدالت تعریف شود؛
- گفتنی است در صورت لحاظ شرایط بدبینانه و کسب جایگاه چهارم از لحاظ سطح کلی پیشرفت و عدالت در آسیا، این هدف این الزام را ایجاد می‌کند که چهار کشور از هفت کشور برتر جهان در قاره آسیا باشد که منطقی به نظر نمی‌رسد.

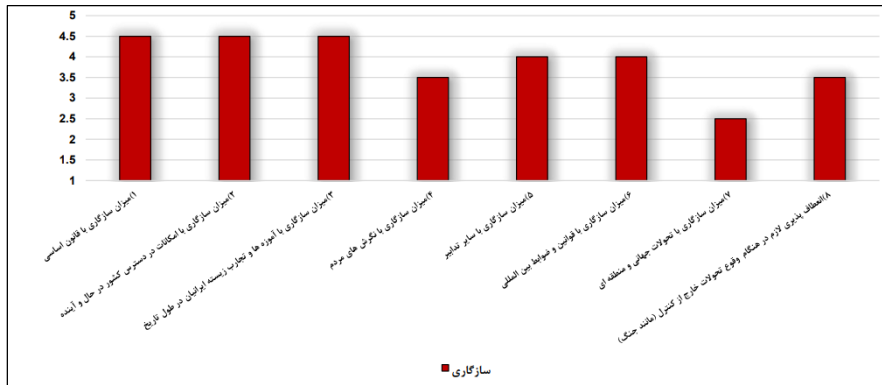
تدابیر

در حوزه‌های مختلف تمام تدابیر با تأکید بر امکان تحقق‌پذیری الگو مورد بررسی و ارزیابی قرار خواهد گرفت که در نمودار زیر به این حوزه‌ها اشاره شده است.

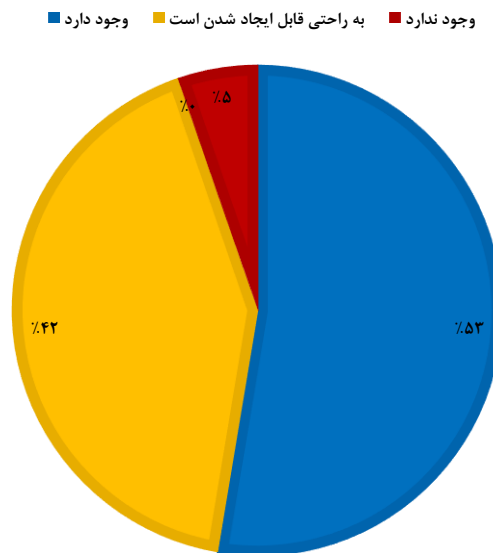

برنامه ریزی فضایی

یکی از تدابیر در حوزه برنامه ریزی فضایی اهتمام به احیا و توسعه نمادهای اسلامی ایرانی، به ویژه در پوشش، معماری و شهرسازی با حفظ تنوع فرهنگی در پهنه سرزمین بوده است. در نمودار زیر میزان سازگاری تدبیر با معیارهای ۱۲ گانه نشان داده شده است.

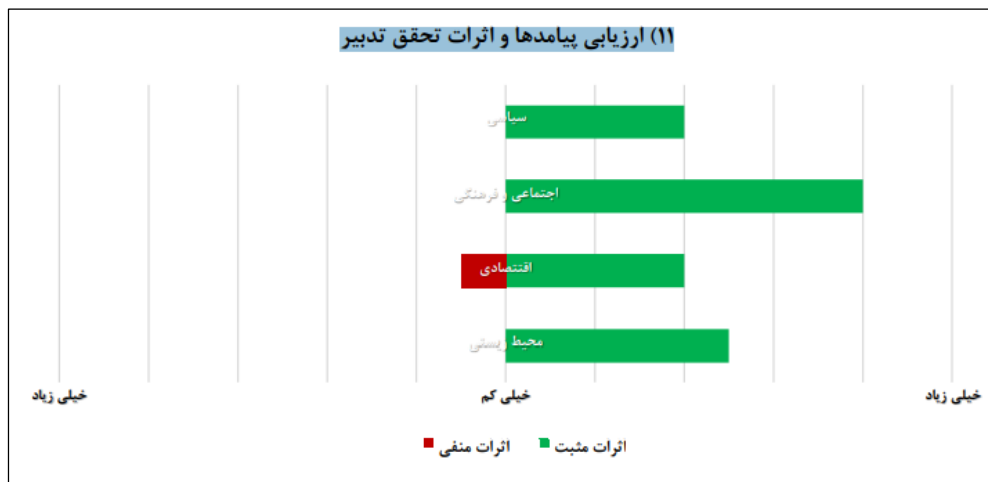
ساختار نهادی رسمی و قانونی جهت تحقق تدبیر

مدت زمان مورد نیاز برای تحقق تدبیر

ارزیابی پیامدها و اثرات تحقق تدبیر

شناسایی پیش‌نیازهای تحقق تدبیر

- تأکید بر ضوابط و مقررات شهرسازی
 - معرفی هویت معماری و شهرسازی ایرانی-اسلامی
- از جمله تدابیری که در حوزه برنامه‌ریزی فضایی اندیشیده شد می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- ۱- اهتمام به احیا و توسعه نمادهای اسلامی-ایرانی، به‌ویژه در پوشش معماری و شهرسازی با حفظ تنوع فرهنگی در پهنه سرزمین به صورت زیر اصلاح شد:
- حفظ تنوع فرهنگی و گسترش هویت اسلامی-ایرانی در پهنه سرزمین با تأکید بر اصول معماری و شهرسازی
 - بخش بسیار مهمی از هویت ایرانیان ریشه در تمدن اسلامی-ایرانی این کشور دارد و در قالب اندیشه‌ها، آموزه‌ها، باورها، اصول و عناصر تجلی می‌یابد. در این تدبیر اهتمام به احیا و توسعه نمادهای اسلامی-ایرانی به‌ویژه در پوشش معماری و شهرسازی در جایگاه سند فرادست الگوی اسلامی-ایرانی متناسب نیست و بهتر است اصول معماری و شهرسازی در جهت حفظ تنوع فرهنگی و گسترش هویت اسلامی-ایرانی مطرح شود. در این راستا از آنجایی که فرهنگ مجموعه‌ای از سنن، عادات، آداب و رسوم، عقاید، باورها و رفتارهای یک ملت است و تنوع فرهنگی به عنوان بخشی از میراث مشترک بشریت است که منبعی برای مبادله اطلاعات، خلاقیت و نوآوری به حساب می‌آید. لازم است تنوع فرهنگی موجود برای استفاده نسل‌های حال و آینده پاس داشته شوند و همانند بخش مهمی از حقوق بشر به آن توجه شود. حفظ و بهره‌برداری از تنوع فرهنگی جوامع نیاز به مدیریتی صحیح دارد.
 - مدیریت تنوع فرهنگی باید با تبدیل محدودیت‌ها و چالش‌های ناشی از تنوع فرهنگی به فرصت، زمینه را برای استفاده بهینه از تفاوت‌ها فراهم آورد. در این راستا هویت را نیز می‌توان تجلی فرهنگ در محیط

دانست. به بیانی دیگر هویت محملی برای قرارگیری مشمولات است. همچنین می‌توان از آن به عنوان لایه ورود پدیده‌ها به شامل شدن در یک اجتماع یاد کرد. هویت پدیده‌ای است که در بستر تاریخی یک جامعه شکل می‌گیرد و احیای این هویت مهم‌ترین سازوکار پایایی انقلاب اسلامی و دستیابی به آرمان‌های این تحول بزرگ است. گسترش هویت اسلامی-ایرانی و ورود این مفهوم به عرصه معماری و شهرسازی روی دیگری از هویت را که وابسته به عناصر فیزیکی و کالبدی فضاهای زیستی بوده و از اهمیت بسیاری برخوردار است، به نمایش می‌گذارد. در کشور ایران با توجه به حضور عمیق اسلام، فرهنگی با عنوان اسلامی-ایرانی شکل گرفته که خود عناصر خاصی را در معماری و شهرسازی وارد نموده و اصول حاکم بر آن را تحت‌الشعاع قرار داده است که این مهم ورای صرفاً نمادهای اسلامی-ایرانی، به‌ویژه در پوشش معماری و شهرسازی است.

۱- لازم به توضیح است که مفهوم «پوشش» با توجه به تفاوت مفهومی با عرصه معماری و شهرسازی از این تدبیر تفکیک و با تدابیر مرتبط با حوزه فرهنگ و سبک زندگی ایرانی-اسلامی ادغام شده است. علاوه بر این، مفهوم «هویت اسلامی-ایرانی» جایگزین مفهوم «نمادهای اسلامی-ایرانی» گردید که تنها یکی از مظاهر هویت اسلامی-ایرانی است.

۲- تغییر توسعه فعالیت‌های زیربنایی، اقتصادی و اجتماعی و مصرف آب، انرژی و دیگر منابع حیاتی متناسب با ظرفیت، حقوق و اخلاق زیستی به مصرف بهینه آب، انرژی و سایر منابع حیاتی متناسب با حقوق و اخلاق زیستی تغییر کرده است.

۳- در این تدبیر سعی بر تدقیق و تأکید مفاهیم اصلی صورت پذیرفته است. با توجه به اینکه به تناسب توسعه با ظرفیت ذیل مفهوم توسعه متوازن (که تناسب منابع و مصارف و همین‌طور مفهوم توسعه متناسب با توان اکولوژیک مدنظر است) در تدابیر دیگر مرتبط با آمایش سرزمین اشاره شده است، لذا مفهوم ظرفیت از این تدبیر حذف شده است.

۴- لازم به توضیح است که شناسایی ظرفیت‌های بالقوه در مناطق مختلف کشور با در نظر گرفتن ملاحظات آمایش سرزمین و توسعه فعالیت‌های دارای اولویت باید انجام شود و کاهش اثرات منفی زیست‌محیطی فعالیت‌های اقتصادی در تمامی فعالیت‌های توسعه‌ای مد نظر قرار گیرد. از آنجایی که توسعه فعالیت‌های زیربنایی، اقتصادی و اجتماعی در تدابیر مرتبط با آمایش سرزمین آمده است این مفاهیم با تدبیر متناظر ادغام و تلفیق شده و از این تدبیر حذف گردیده است.

۵- بسترسازی برای استقرار متعادل جمعیت و توازن منطقه‌ای در پهنه سرزمین بر مبنای آمایش ملی و تخصیص امکانات و تسهیل و تشویق سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی و فرهنگی مناطق مختلف و توانمندسازی مناطق محروم با توجه به استعدادهای سرزمینی از تدابیر دیگری است که به صورت زیر تغییر یافته است:

- بسترسازی برای استقرار متعادل، متوازن و غیرمتمرکز جمعیت و فعالیت در پهنه سرزمین بر مبنای سند ملی آمایش سرزمین و تخصیص امکانات و تسهیل و تشویق سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی و فرهنگی مناطق مختلف و توانمندسازی مناطق محروم متناسب با استعدادهای سرزمینی و توان اکولوژیک.
- بسترسازی برای استقرار متعادل، متوازن و غیرمتمرکز جمعیت و فعالیت، در واقع ایجاد تعادل بین سه عنصر انسان، فضا و فعالیت است که در سند ملی آمایش سرزمین مطرح شده و چگونگی توزیع فعالیت‌ها را به دنبال دارد. به همین منظور در این تدبیر استقرار متوازن نیز پیشنهاد شده است که به استفاده از اراضی و منابع متناسب با قابلیت آنها (با تأکید بر توان اکولوژیک) اشاره دارد. کلیدواژه تمرکززدایی نیز به عنوان رکن مهمی در آمایش سرزمین مورد توجه است که با توجه به ماهیت این تدبیر پیشنهاد شده است. علاوه بر این، همراه با استقرار مناسب جمعیت به استقرار متعادل، متوازن و غیرمتمرکز فعالیت نیز اشاره شده است.
- در انتهای تدبیر نیز توان اکولوژیک پیشنهاد شده است، زیرا ارزیابی توان اکولوژیک سرزمین به عنوان یکی از ابزارهای حرکت در راستای توسعه پایدار، به دنبال سنجش موجودی و توان نهفته سرزمین با ملاک‌ها و معیارهای مشخص و از پیش طرح‌ریزی شده است. ضرورت این پیمایش و کنترل پیامدهای توسعه و سنجش قابلیت‌های زمین در شرایطی که ایران یکی از کشورهای در حال توسعه و مواجه با روندهای شهرنشینی شتابان است، بیشتر مطرح می‌شود.
- ۴- فعال کردن قابلیت‌های سرزمینی و موقعیت ارتباطی ایران از طریق ایجاد زیرساخت‌های پیشرفته برای تبدیل ایران به قطب راهبردی فرهنگی، علمی، فناوری و اقتصادی به تدبیر زیر تغییر یافته است:
- فعال کردن قابلیت‌های سرزمینی و موقعیت ارتباطی ایران از طریق ایجاد زیرساخت‌های مناسب برای تبدیل ایران به قلب انرژی، معدن و صنایع معدنی در منطقه.
- این تدبیر به نوعی اشاره به این دارد که ما در تمام زمینه‌ها قرار است قطب راهبردی شویم. چنین چیزی اگر محال و غیرممکن نباشد حداقل بسیار دور از ذهن است؛ بنابراین توصیه می‌شود تعریف نقش و قطب شدن، متناسب با امکانات حال و آینده کشور باشد. مهم‌ترین نقش‌های متناسب با توان کشور شامل انرژی، صنایع معدنی و ترانزیت است؛ بنابراین قطب شدن در حوزه انرژی و صنایع معدنی مدنظر قرار گرفته و موقعیت ارتباطی نیز اشاره به بحث ترانزیت دارد.
- ۵- گسترش قطب‌های گردشگری طبیعی، فرهنگی، مذهبی و سلامت با محوریت مناطق و مراکز هویت‌ساز به تقویت گردشگری طبیعی، مذهبی، سلامت با رویکرد گردشگری فرهنگ مینا و اجتماع محور و با تأکید بر جاذبه‌ها، مقاصد متنوع فرهنگی و گردشگری در پهنه سرزمین تغییر یافته است.
- واژه گسترش به نوعی بر تعدد گردشگری‌ها در هر کدام از حوزه‌ها تأکید دارد و بهتر است واژه تقویت به کار برده شود. همچنین با توجه به اینکه در نقش‌های متناسب با کشور، رویکرد گردشگری فرهنگ مینا و

اجتماع محور می‌تواند روح حاکم بر همه انواع گردشگری باشد، در این تدبیر نیز تحت عنوان رویکرد مورد استفاده قرار گرفته است. منظور از گردشگری فرهنگ مبنا، گردشگری فرهنگی یا مبتنی بر فرهنگ بوده که هدف اصلی آن گسترش افق دانش از طریق کشف میراث هنری و یا معماری یک سرزمین است.

– علاوه بر این، گردشگری فرهنگ مبنا و اجتماع محور عمدتاً بر داشته‌های فرهنگی و قومیتی متنوع (آداب و رسوم، سنت‌ها، تنوع غذایی و تنوع پوشاک) در یک سرزمین یا منطقه اشاره دارد. در انتهای تدبیر نیز به جای اینکه تنها بر مراکز هویت‌ساز تأکید صورت گیرد، بر جاذبه‌ها و مقاصد متنوع فرهنگی و گردشگری که در پهنه سرزمین وجود دارند تأکید شده است.

بررسی سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت از منظر جمعیت‌شناسی

دکتر رسول صادقی، عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

سه تدبیر در حوزه جمعیتی سند مورد بررسی قرار گرفته است که علاوه بر بنده، سایر همکاران جمعیت‌شناسی نظرات خود را در قالب پرسشنامه ارسال کردند. همچنین مرکز آمار ایران، انجمن جمعیت‌شناسی ایران و امور برنامه‌ریزی نظارت و آمایش سرزمین سازمان برنامه هم نظرات خود را مطرح کردند. تدابیر موجود به شرح زیر است:

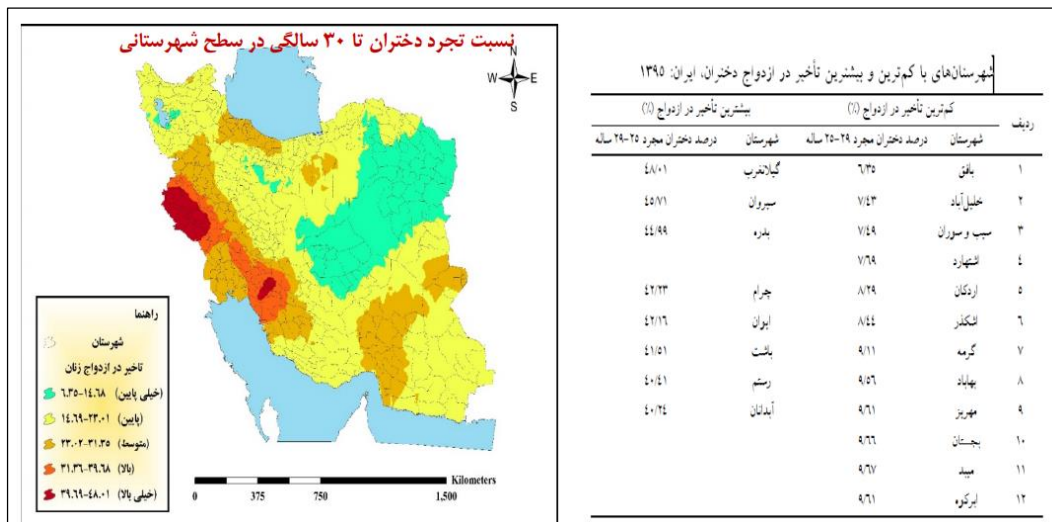
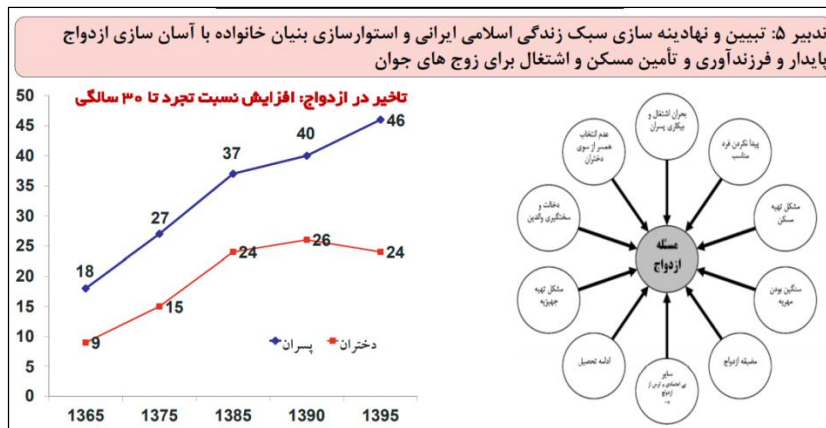

تدبیر ۹؛ تبیین، ترویج و نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی ایرانی سالم و خانواده‌محور با تسهیل ازدواج و تحکیم خانواده و ارتقای فرهنگ سلامت در همه ابعاد که به تدبیر ۵ تغییر یافته است.

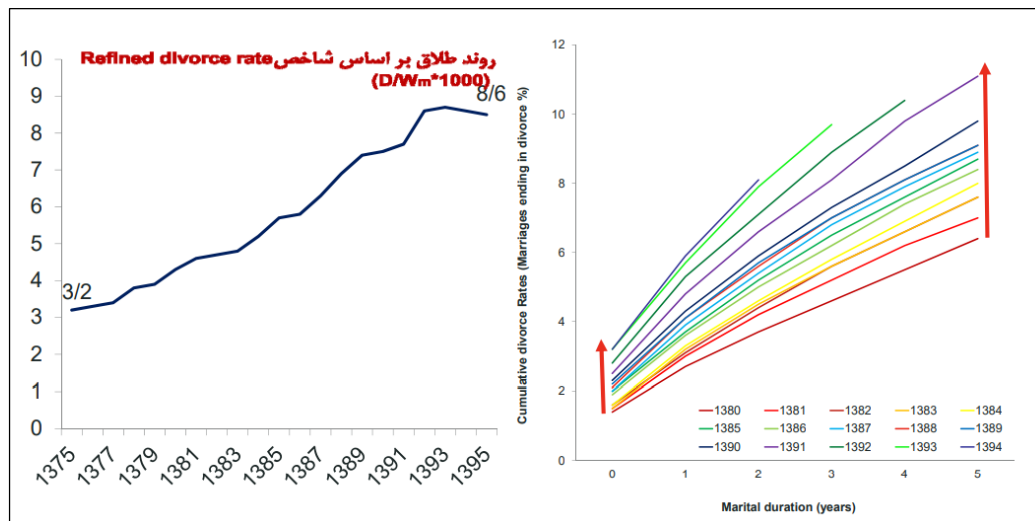
تدبیر ۵؛ تبیین و نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی- ایرانی و استوارسازی بنیان خانواده با آسان‌سازی ازدواج پایدار و فرزندآوری و تأمین مسکن و اشتغال برای زوج‌های جوان.

تأمین مسکن و اشتغال که از پیش‌شرط‌های ازدواج است و نیاز به تغییرات ساختاری در این حوزه‌ها دارد و به نوعی بخشی از موانع ازدواج‌های دیر هنگام و ناپایدار مورد توجه قرار گرفته است.

نمودارهای زیر تأخیر در ازدواج را نشان می‌دهد. مطالعات مختلف دلیل این امر را بحران بیکاری، مسکن، مهریه و جهیزیه دانسته‌اند؛ اما یکی از مهم‌ترین دلایل بحران، بیکاری پسران ذکر شده است.

بنابراین و با توجه به آمار و ارقام، این تدبیر بسیار حائز اهمیت است و باید در این سند به خوبی به آن توجه شود. نکته حائز اهمیت دیگر در این تدبیر پایداری ازدواج‌هاست. در سال‌های اخیر شاهد افزایش میزان طلاق بوده‌ایم.

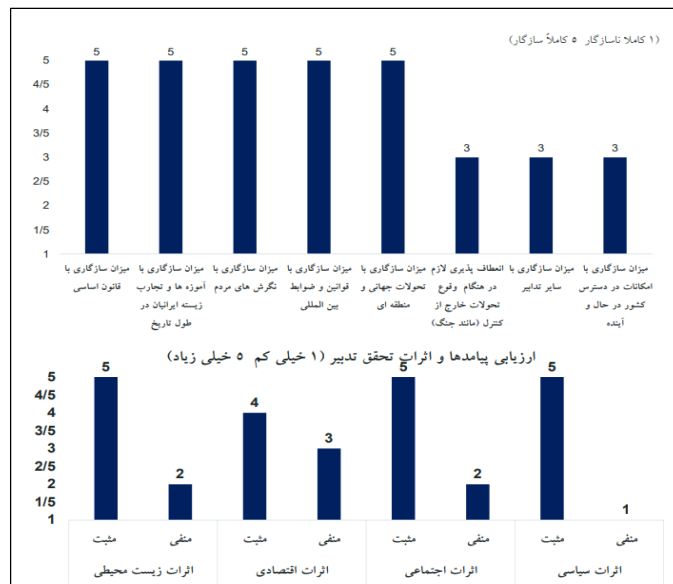
ارزیابی تدبیر ۹ در پیش‌نویس سند / تدبیر ۵

شاخص‌های ارزیابی

این تدبیر در کارگروه جمعیت‌شناسی بر اساس نتایج ارزیابی‌ها و پرسشنامه‌های موجود مورد بررسی قرار گرفت. سازگاری‌های بالایی داشت. حتی در سیاست‌های کلی نظام و جمعیت در بندهای ۲ و ۳ به این مبحث پرداخته شده بود.

- میزان سازگاری با آموزه‌ها و تجارب زیسته ایرانیان در طول تاریخ؛ در تمام آموزه‌های دینی و اسلامی و همچنین تاریخ و ادبیات ملی این موضوع اهمیت اساسی داشته و بر حفظ و تحکیم خانواده تأکید شده است و شواهد زیادی از آن در آیات قرآن، احادیث ائمه و همچنین سخنان بزرگان وجود دارد.
- میزان سازگاری با نگرش‌های مردم؛ تمام پژوهش‌های انجام شده حاکی از اهمیت اساسی خانواده و ازدواج در بین مردم ایران است و آمارهای موجود حاکی از عمومیت بالای ازدواج در جامعه ایران (بیش از ۹۶ درصد) دارد. یکی از خواسته‌های مهم افراد جامعه اتخاذ سیاست‌های حمایتی خانواده است، لذا سازگاری بالایی با نگرش افراد جامعه دارد.
- میزان سازگاری با قوانین و ضوابط بین‌المللی؛ در تمام کشورهای اروپایی عمده سیاست‌های دولت رفاه به سمتی بوده است که از ازدواج، تشکیل خانواده و فرزندآوری حمایت قابل توجهی شده است، لذا منافاتی با ضوابط بین‌المللی ندارد.
- میزان سازگاری با تحولات جهانی و منطقه‌ای؛ در سطح جهانی ازدواج‌ها با تأخیر اتفاق می‌افتد و میزان طلاق هم افزایش یافته است.
- انعطاف‌پذیری لازم در هنگام وقوع تحولات خارج از کنترل (مانند جنگ)؛ در زمان بحران‌های اقتصادی و جنگ، میزان ازدواج کم می‌شود.
- میزان سازگاری با سایر تدابیر؛ تا حدودی سازگاری دارد.

- میزان سازگاری با امکانات در دسترس کشور در حال و آینده؛ در شرایط بد اقتصادی و نبود فرصت‌های شغلی، ازدواج‌ها با تأخیر اتفاق می‌افتد.
 - ساختار نهادی رسمی و قانونی جهت تحقق تدبیر؛ تا حدودی وجود دارد.
 - وزارت ورزش و جوانان؛ ساماندهی ازدواج و طرح جمعیت و تعالی خانواده مجلس.
- مدت‌زمان مورد نیاز برای تحقق تدبیر؛ نیمه اول افق (۲۵ ساله اول): با توجه به ساختار جوان کشور شناسایی پیش‌نیازهای تحقق تدبیر (طبقه‌بندی عوامل مؤثر) و سازگاری میان آنها؛ مکان ازدواج، شرایط اقتصادی مطلوبیت ازدواج، دسترسی به همسر مناسب برای کاهش طلاق، حمایت از خانواده؛ فعال کردن مددکاری اجتماعی.

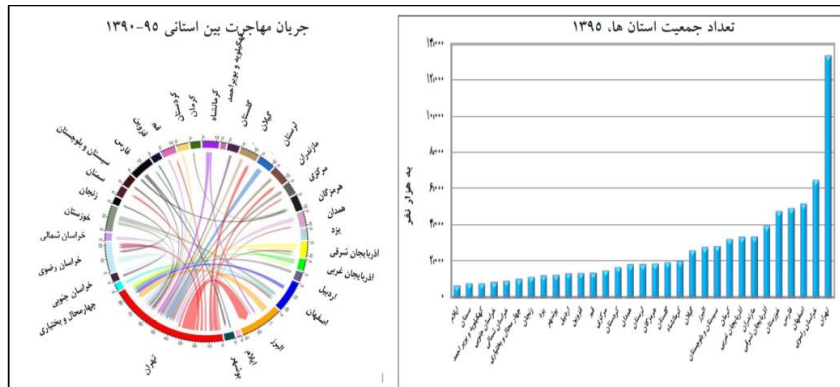

تدبیر ۳۰؛ بسترسازی برای استقرار متعادل جمعیت و توازن منطقه‌ای در پهنه سرزمین بر مبنای آمایش ملی و تخصیص امکانات و تسهیل و تشویق سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی و فرهنگی مناطق مختلف و توانمندسازی مناطق محروم با توجه به استعدادهای سرزمینی.

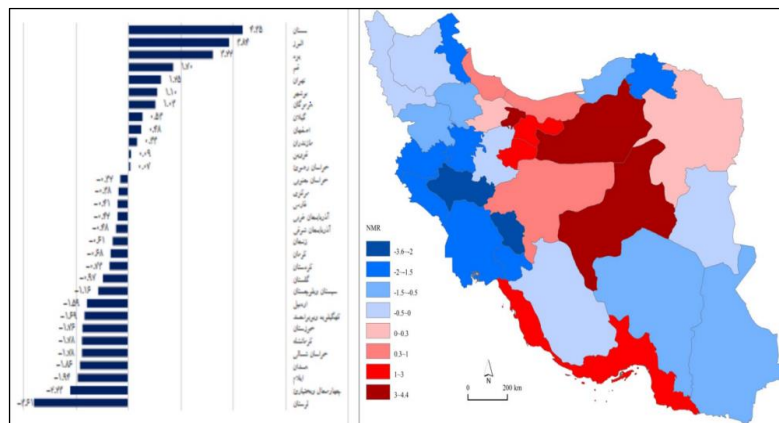
تدبیر ۳۴؛ بسترسازی برای پراکندگی متعادل جمعیت و توازن منطقه‌ای بر پایه توانمندی‌های سرزمینی و اصول آمایش با تخصیص امکانات و تشویق و آسان‌سازی سرمایه‌گذاری و شکوفاسازی مناطق کمتر برخوردار با اولویت نواحی مرزی به‌ویژه سواحل و جزایر جنوبی.

با توجه به نمودار زیر مشاهده می‌شود تمرکز عمده جمعیت کشور در استان تهران است و در بسیاری از استان‌های دیگر کشور، تمرکز و تراکم جمعیت کمتری وجود دارد. نابرابری توسعه‌ای که اتفاق افتاده، منجر به جریان‌های مهاجرتی از دیگر استان‌ها به سمت استان تهران شده است.

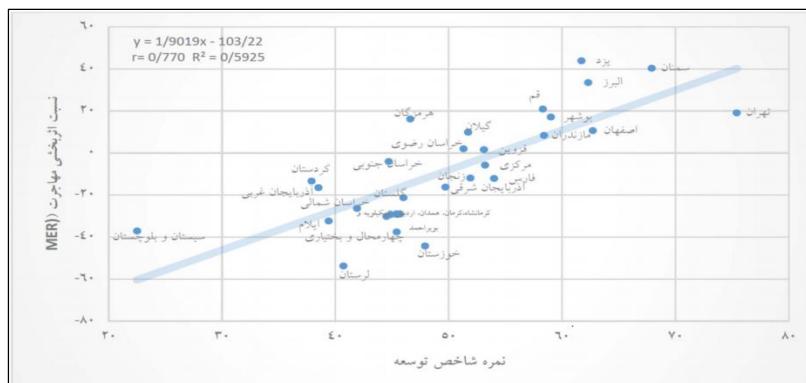
بنابراین یکی از مسائل و چالش‌های حوزه جمعیت، نابرابری جمعیت در حوزه جمعیت، به‌ویژه مهاجرت‌های منطقه‌ای است.

جمعیت نواحی مرزی کشور به دلیل مهاجرت بیش از اندازه خالی از سکنه خواهد شد و این جمعیت بیشتر در استان‌های مرکزی متمرکز خواهند شد. در نقشه زیر نابرابری جمعیت به خوبی نمایان شده است.

بنابراین باید تمرکز جمعیت در غرب کشور را سرلوحه برنامه‌های خود قرار دهیم. در نمودار زیر استان‌های توسعه یافته‌تر مشخص شده است. این استان‌ها جریان مهاجرتی مثبت دارند و در مقابل استان‌های کمتر توسعه یافته مهاجر فرست هستند.

ارزیابی تدبیر ۳۰ در پیش‌نویس سند/تدبیر ۳۴

شاخص‌های ارزیابی

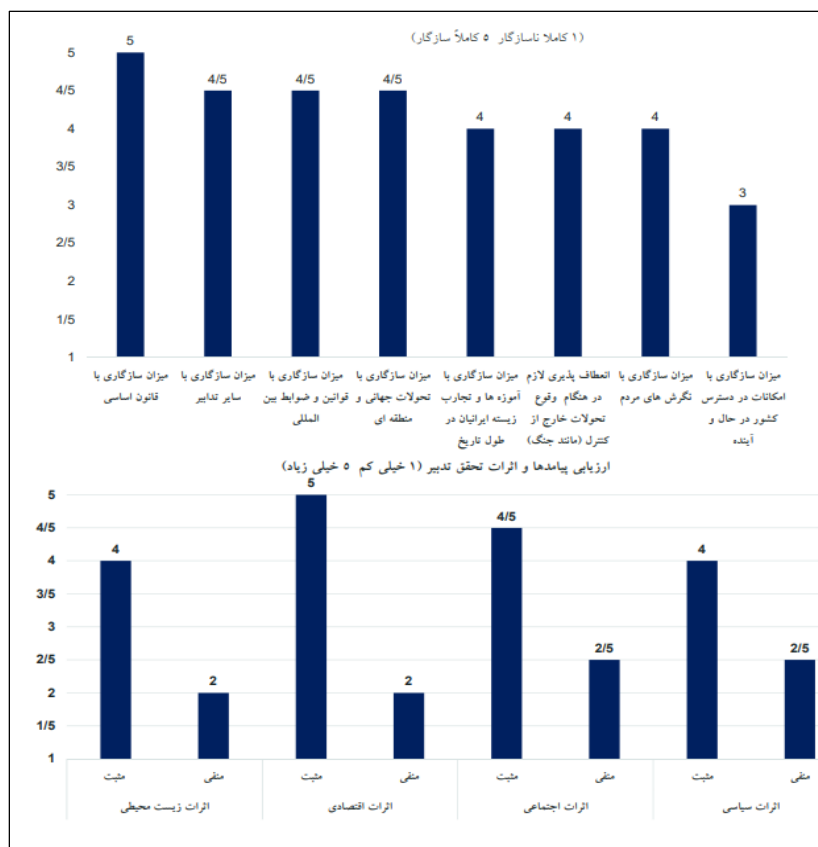
- میزان سازگاری با قانون اساسی؛ منطبق بر اصل ۴۸ قانون اساسی و بندهای ۹، ۱۰ و ۱۱ سیاست‌های کلی جمعیت.
- میزان سازگاری با قوانین و ضوابط بین‌المللی؛ در قوانین بین‌المللی و همچنین میثاق بین‌المللی توسعه متوازن منطقه‌ای در کشورها مورد تأیید است. برای مثال اهداف توسعه هزاره، دستور کار ۲۱.
- میزان سازگاری با تحولات جهانی و منطقه‌ای؛ امروزه بحث استقرار متعادل جمعیت در کشور و پهنه سرزمین و توسعه و توانمندسازی مناطق مختلف کشورها، موضوعی است که به جد مورد توجه کشورهای جهان و همچنین کشورهای منطقه است. این تدبیر در راستای روندهای جهانی و منطقه‌ای است.
- میزان سازگاری با آموزه‌ها و تجارب زیسته ایرانیان در طول تاریخ؛ تعادل و توازن همواره یکی از اصول و ارزش‌های حاکم بر نظام زیست شهری و روستایی کشور بوده و سازگاری با شرایط سخت زندگی در محیط‌های ناملازم از مهم‌ترین ویژگی‌های نظام تدبیر سنتی در ایران بوده است. ایرانیان از دیرباز توان سازگاری با محیط‌های مختلف را داشته‌اند. بنابراین بسترسازی برای استقرار متعادل جمعیت و آمایش ملی از چشم‌انداز تجربه زیسته ایرانیان کاری انجام شدنی است.
- انعطاف‌پذیری لازم در هنگام وقوع تحولات خارج از کنترل (مانند جنگ)؛ یکی از ابعاد مهم توزیع متوازن جمعیت در کشور این است که همه مناطق مرزی کشور دارای جمعیت بوده و می‌توانند امنیت کشور را تأمین کنند، البته جنگ منجر به مهاجرت‌های اجباری می‌شود.
- میزان سازگاری با نگرش‌های مردم؛ تعادل‌خواهی و عدالت‌خواهی همواره از ارزش‌ها و مطالبات مردم ایران بوده است؛ اما ماندگار کردن جمعیت در یک جا و همچنین تشویق مردم برای عدم مهاجرت با نگرش‌های مردم سازگار نیست.
- میزان سازگاری با امکانات در دسترس کشور در حال و آینده؛ به سرمایه‌گذاری‌های کلان دولتی و نیز اصلاح ساختار کشور نیاز دارد که در کوتاه‌مدت شاید چندان امکان‌پذیر نباشد. با عنایت به منابع مالی موجود در کشور و همچنین زیرساخت‌های مورد نیاز برای چنین تدبیری، میزان تحقق این امر در کوتاه‌مدت ناچیز و اما در بلندمدت می‌تواند دست‌یافتنی باشد.
- ساختار نهادی رسمی و قانونی جهت تحقق تدبیر؛ وجود دارد که آمایش سرزمین و نهادینه‌سازی آن در راستای عمل به این تدبیر است. شورای عالی آمایش سرزمین مهم‌ترین بازوی تحقق این مهم در سیاستگذاری ملی توسعه در ایران است. سازمان در حال تأسیس مهاجرت در وزارت کشور.
- مدت زمان مورد نیاز برای تحقق تدبیر؛ نیمه اول افق (۲۵ ساله اول): برای تحقق چنین تدبیری به برنامه‌ریزی بلندمدت نیاز است. ابتدا باید زیرساخت‌ها و سرمایه‌گذاری‌های لازم در مناطق مختلف کشور

صورت گیرد و سپس با تشویق و فرهنگ‌سازی به سوی توزیع متعادل حرکت کنیم. البته پیش از همه این‌ها نیاز به مطالعه و تحقیق در خصوص امکان‌سنجی متفاوت در مناطق مختلف کشور است.

۱- شناسایی پیش‌نیازهای تحقق تدبیر (طبقه‌بندی عوامل مؤثر) و سازگاری میان آنها؛ استقرار نظام راهبری توسعه سرزمین، نهادینه نمودن آمایش سرزمین در نظام برنامه‌ریزی و تصویب اسناد آمایش سرزمینی ملی و استانی مهم‌ترین پیش‌نیازهای این مهم بوده که صورت گرفته است.

پیش‌نیازهای دیگر برای تحقق این تدبیر شامل موارد زیر است:

- ۱- انجام مطالعات عمیق در خصوص بازتوزیع فضایی و جغرافیایی جمعیت با تأکید بر ظرفیت‌های زیستی
- ۲- شکل‌دهی یک نهاد مسئول و متولی برای امور
- ۳- در نظر گرفتن سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی

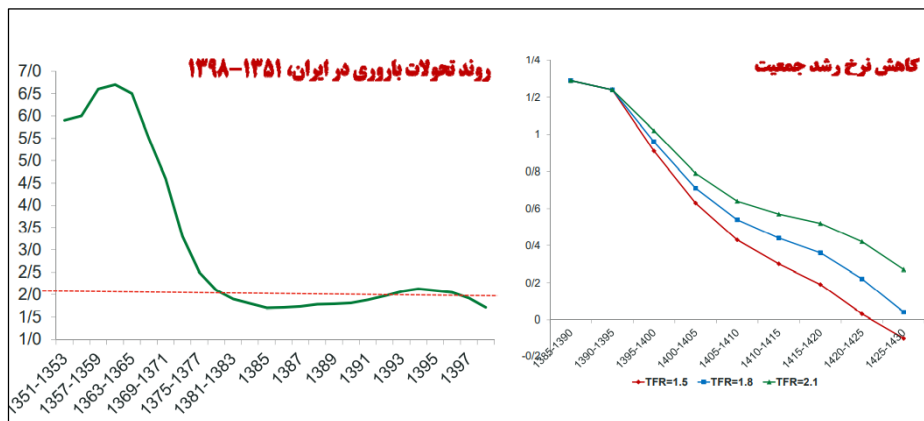

تدبیر ۳۸: تنظیم نرخ باروری در بیش از سطح جانشینی

تدبیر ۴۱: تنظیم نرخ باروری در بیش از سطح جانشینی با زدودن موانع و فراهم آوردن زمینه‌های مناسب و اجرای سیاست‌های حمایتی

۱- باروری پایین به عنوان یک مسئله اجتماعی- جمعیتی، تبدیل به یکی از موضوعات سیاستی در قرن بیست و یکم شده است.

- میزان باروری خیلی پایین (زیر ۱/۵) پدیده قرن بیست و یکمی است.
 - در سالیان اخیر، باروری پایین به یک پدیده جهانی تبدیل شده است و تعداد فزاینده‌ای از کشورها در آسیا، آمریکای لاتین و کارائیب، باروری زیر سطح جایگزینی را گزارش کرده‌اند.
 - امروزه ۸۳ کشور از ۲۰۱ کشور جهان دارای باروری پایین هستند (سازمان ملل، ۲۰۱۷).
 - نگرانی‌های اقتصادی، جمعیتی (کاهش جمعیت و سالخوردگی)، ژئوپلیتیکی و هویتی (هویت ملی) منجر به اجرای سیاست‌های پروناتالیستی (افزایش باروری).
 - نگرانی‌های اقتصادی، جمعیتی (کاهش جمعیت و سالخوردگی)، ژئوپلیتیکی و هویتی (هویت ملی) منجر به اجرای سیاست‌های پروناتالیستی (افزایش باروری).
 - گذار سریع باروری در ایران در مدت دو دهه (۱۳۶۵-۱۳۸۵).
 - تجربه باروری زیر سطح جانشینی کشور در دو دهه اخیر.
- نمودار زیر کاهش شدید جمعیت را نشان می‌دهد:

با این روند قطعاً رشد جمعیتی ایران کاهش خواهد یافت و رشد صفر و پس از آن رشد منفی جمعیتی را تجربه خواهیم کرد.

عوامل و بسترهای باروری پایین

- عدم اطمینان اقتصادی و بازار کار
- تعارض بین زندگی شغلی و خانوادگی
- تداوم نابرابری‌های جنسیتی در تقسیم کار خانگی و مراقبت از کودکان
- فرزندپروری افراطی
- هزینه‌های سرسام‌آور مسکن
- تغییرات فرهنگی و ایده‌ای
- تحولات و بحران‌های جامعه

بسیاری از کشورها از جمله کشورهای اروپای شمالی و حتی کشور لیبرال انگلستان که معتقد بودند دولت نباید در امور خانواده دخالت کند، اخیراً حدود ۵ درصد بودجه کشور خود را در قالب کمک‌هزینه نقدی، خدمات مراقبت از کودک و حمایت مالیاتی به خانواده اختصاص داده‌اند. به همین دلیل هرچقدر سهم کشورها در بودجه حمایتی از خانواده افزایش یابد، سطح باروری در آن جامعه افزایش خواهد یافت.

ارزیابی تدبیر ۳۸ در پیش‌نویس سند/ تدبیر ۴۱

- میزان سازگاری با قانون اساسی؛ مشکلی به لحاظ سازگاری با قانون اساسی ندارد. اگرچه به صراحت نرخ جانشینی قید نشده است، اما حفظ جمعیت و پایداری آن از اهداف قانون اساسی است. / بند ۱ سیاست‌های کلی جمعیت.
- میزان سازگاری با آموزه‌ها و تجارب زیسته ایرانیان در طول تاریخ؛ در تمام آموزه‌های دینی و اسلامی و همچنین تاریخ و ادبیات ملی این موضوع اهمیت اساسی داشته و فرزندآوری و داشتن فرزند زیاد تأکید شده است و شواهدی زیادی از آن در آیات قرآن، احادیث ائمه و همچنین سخنان بزرگان وجود دارد.
- میزان سازگاری با قوانین و ضوابط بین‌المللی؛ در حال حاضر بسیاری از کشورها که باروری زیر سطح جانشینی و یا باروری پایین را تجربه می‌کنند به منظور پایداری جمعیت، اجتناب از رشد منفی جمعیت، سالخوردگی فزاینده جمعیت، سیاست‌هایی جهت افزایش باروری به بالاتر از سطح جانشینی اتخاذ کرده‌اند. البته بسیاری از جوامع اروپایی بیش از نیم‌قرن است که در قالب سیاست‌های دولت رفاه و سیاست‌های حمایت از خانواده کاهش فقر و... از زوجین جوان و خانواده‌های دارای فرزند حمایت کرده‌اند.
- میزان سازگاری با تحولات جهانی و منطقه‌ای؛ ایران جزء کشورهای است که در مقایسه با سایر کشورها در دوره کوتاهی نرخ باروری به زیر سطح جانشینی رسید و بنابراین با کشورهای منطقه تفاوت‌هایی دارد.
- انعطاف‌پذیری لازم در هنگام وقوع تحولات خارج از کنترل (مانند جنگ)؛ در بحران‌ها ادبیات موضوع بیانگر کاهش باروری در شرایط بحران‌های اقتصادی است. البته در زمان جنگ معمولاً اندکی باروری افزایش می‌یابد.
- میزان سازگاری با نگرش‌های مردم؛ میانگین تعداد ایده‌آل فرزند در جامعه بالای دو فرزند است. در حال حاضر شکاف بین تعداد فرزندان موجود و ایده‌آل وجود دارد، لذا اتخاذ سیاست‌های حمایت از خانواده و تأمین هزینه‌های اقتصادی و ارائه چشم‌انداز مثبت از شرایط آینده کشور خانواده‌ها در جهت تحقق آرمان‌ها و ایده‌آل‌های باروری خود اقدام می‌نمایند و باروری نیز به بالاتر از سطح جانشینی می‌رسد.
- میزان سازگاری با سایر تدابیر؛ تا حدودی.
- میزان سازگاری با امکانات در دسترس کشور در حال و آینده؛ با توجه به وضعیت مشکلات اقتصادی و مسکن و اشتغال جوانان، خانواده‌ها با تأخیر تشکیل می‌شوند با تأخیر فرزند می‌آورند و تعداد فرزند خود را محدود می‌کنند، عدم دسترسی مناسب به امکاناتی مانند مسکن، شغل مناسب و همچنین سایر

مشکلات اقتصادی مرتبط با جوانان که باعث تأخیر در ازدواج و فرزندآوری می‌شود دسترسی به این تدبیر را با چالش مواجه کرده است.

— ساختار نهادی رسمی و قانونی جهت تحقق تدبیر؛ در حال حاضر وجود ندارد، اما در طرح جمعیت و تعالی خانواده ستاد جمعیت و خانواده ذیل شورای عالی انقلاب فرهنگی پیش‌بینی شده است.

— مدت زمان مورد نیاز برای تحقق تدبیر؛ نیمه اول (۲۵ سال نخست) با توجه به شرایط جوانی جمعیت و پنجره جمعیتی.

— شناسایی پیش‌نیازهای تحقق تدبیر (طبقه‌بندی عوامل مؤثر) و سازگاری میان آنها؛ یکی از پیش‌نیازهای افزایش باروری به زیر سطح جانشینی استفاده از فرصت پنجره جمعیت است که در حال حاضر کشور در این شرایط قرار دارد. اتخاذ سیاست‌های حمایتی از خانواده و فرزندآوری تعادل کار و خانواده و حمایت از زوجین جوان خانواده‌های دارای فرزند خردسال و تشویق جوانان به ازدواج و تأمین فرصت‌های شغلی برای آنها از موارد اساسی رسیدن به این هدف است.

جمع‌بندی

— این سه تدبیر چالش‌ها و فرصت‌های جمعیتی در کشور و لزوم سیاست‌گذاری را مورد توجه قرار دادند که از جمله می‌توان به ۱- باروری پایین؛ ۲- نابرابری‌های منطقه‌ای و افزایش مهاجرت‌های منطقه‌ای؛ ۳- افزایش سن ازدواج؛ و ۴- افزایش طلاق اشاره کرد.

— رویکردی پویا و سیستمی به مسائل و فرصت‌های جمعیتی حال حاضر و آینده کشور باید داشت و ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، بهداشتی و محیط زیستی مرتبط با جمعیت را در نظر گرفت.

— هر سه تدبیر جمعیتی در سیاست‌های کلی جمعیت (۳۰ اردیبهشت ۱۳۹۳) آمده است؛ تدبیر ۵ که در خصوص تسهیل ازدواج و تحکیم خانواده است در بندهای ۲ و ۴ سیاست‌های کلی جمعیت و تدبیر ۳۴ که مرتبط با استقرار متعادل جمعیت و توازن منطقه‌ای در پهنه سرزمینی است در بند ۹ سیاست‌های کلی جمعیت و تدبیر ۴۱ تنظیم نرخ باروری در بیش از سطح جانشینی نیز در بند ۱ سیاست‌های کلی جمعیت عیناً پرداخته شده است. همچنین، تدابیر مذکور در قانون برنامه ششم توسعه نیز آمده است. برای نمونه، در ماده ۱۰۲ به افزایش باروری به بالاتر از سطح جانشینی (۲,۵ فرزند به ازای هر زن)، کاهش میانگین سن ازدواج، ترویج ازدواج موفق، سالم و پایدار اشاره شده و در ماده ۶۲ به توزیع متناسب جمعیت، فعالیت و مهاجرت پرداخته است.

— عدم توجه سند به فرصت پنجره جمعیتی در کشور، مهاجرت‌های بین‌المللی و همچنین سالمندی جمعیت.

بررسی سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت از منظر اجتماعی، فرهنگی و سرمایه اجتماعی

دکتر محمد علی محمدی قره قانی، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی

پیش‌تر مفصلاً مباحثی در خصوص مشارکت در تدوین سند در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی و سرمایه اجتماعی مطالب خود را عرضه کرده‌ام. به تازگی با مروری بر سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت نکاتی به ذهنم رسید که به نظر می‌رسد در حاشیه بحث اصلی تدوین سند باید ارائه شود.

تنها گروهی که چالش بیشتری با تدوین سند داشت، گروه جامعه‌شناسی و سرمایه‌های اجتماعی بود؛ چراکه گروه‌های فنی و مهندسی به راحتی نظرات خود را در سند اعمال کرده‌اند و گروه‌های الهیات و خدانشناسی وزن سنگین‌تری در تدوین سند داشتند و نظرات خود را به راحتی اعمال کردند.

مبانی توحیدی و خدانشناسی مبانی جهان‌شناختی

- مبانی جهان‌شناختی در امتداد، در جهت، تصریح و تأکید مبانی توحیدی است و جنبه‌های مادی زندگی بشری تحت لوای معنویت و نگرش روحانی به محاق رفته است.
 - یکی از موانع توسعه در ایران تاکنون همین افراط و تفریط‌ها در برنامه‌ریزی و تدوین اسناد توسعه بوده که در زمان پهلوی تأکید بیش از حد به مدرنیته و جهان مادی انسان گذاشته شد و اکنون هم در واقع در حد زیادی انکار و یا به محاق بردن جنبه‌های مادی زندگی بشری و تأکید بیش از ضرورت بر جنبه‌های معنوی و روحانی است.
 - یعنی انسان و عقل و نیاز مادی آن در قالب یک رویکرد فلسفی - استعلایی محدود شده است.
- ### مبانی انسان‌شناختی
- مبانی توحیدی و خدانشناسی و جهان‌شناسی به شدت بر مبانی انسان‌شناسی هم سایه افکنده چنانکه گویی ما با انسانی در جامعه خود هستیم که سراسر در پی معنویت و آخرت است.

- این نوع شناخت بسیار ذهنی و مبتنی بر برداشت‌های عقیدتی است که می‌تواند از واقعیت‌های اجتماعی پیش رو به شدت فاصله داشته و برنامه توسعه را با مشکل مواجه کند.
- شش پاراگراف تعریف در بخش انسان‌شناختی آورده شده که در ۵ پاراگراف بازویکردها و جهت‌گیری‌های عقیدتی و دینی را تأکید می‌کند و فقط در بخش اندکی از پاراگراف ششم اشاره‌ای اندک به نیازهایی چون دادرسی عادلانه و حق تعیین سرنوشت فردی و جمعی را یادآور می‌شود، اما دوباره تأکید بر معنویت و الهیات است.
- در سند توسعه که باید به برنامه ختم و درنهایت اجرا شود که نمی‌شود این همه از واقعیت‌های اجتماعی، انسان و نیازهایش دور بود و شعار داد!
- تصور بنده این است که اگر شهید بهشتی می‌خواست سند الگوی توسعه اسلامی بنویسد، قطعاً چنین محتوایی نداشت!

آرمان‌ها

- این سند توسعه اقتصادی، مادی و تکنولوژیک هم هست که یکی بعد از آرمان‌های آن سعادت دنیوی، رفع نیازهای مادی و اولیه انسان و رفع فقر و استثمار است؛ اما این جنبه از زندگی انسان در این سند بسیار خفیف و خوار انگاشته شده!
- آرمان‌ها بسیار انتزاعی است، به این معنا که جامعه‌ای که ما در آن زندگی می‌کنیم و حکمرانی از جنبه‌های دینی صورت می‌گیرد، مباحث مدرنیته و مدرنیزاسیون سنگینی وجود دارد. مدرنیزاسیون به معنای دخالت دولت در آوردن مدرنیته و ایجاد تکنولوژی فناوری است که همه جنبه‌های حکومت و حکمرانی بنا به اقتضا و ضرورت صورت گرفته و تلاش‌ها مصروف این واقعیت می‌شود، اما در سند نوشته شده این جهت‌گیری‌ها دیده نمی‌شود.
- بعد از این که بسیاری از مفاهیم متعالی زندگی بشری را ردیف می‌کند، در انتها هم اشاره‌ای به فراوانی نعمت و کفاف همگانی دارد که همین اشارات هم باز قابل تأویل به معنویت است.

افق ۱۴۵۰

- این فراز از سند هم بسیار به دور از واقعیت‌های جهانی و مناسبات بین‌المللی تنظیم شده است.
- وقتی سبک زندگی ایرانی و خانواده آن به شدت تحت تأثیر فرایند جهانی شدن بوده و علی‌رغم حساسیت نظام اسلامی نسبت به آن و صرف هزینه‌های مادی و معنوی فراوان موفق به حفظ موازین اخلاقی و عرفی مؤکد در نظام اسلامی نشده، چگونه است که در ۵۰ سال آینده همه معضلات حل شده و در تراز بالای معیارهای جمهوری اسلامی ایران عمل خواهد کرد؟ باید دید در ۵۰ سال آینده چه کاری باید انجام دهیم که الآن نمی‌توانیم؟

- این را قبول می‌کنم که اسناد توسعه مبرا از آرمان‌گرایی نیست و نباید باشد، اما مورد قبول نیست که این آرمان‌گرایی بسیار ذهنی و غیرعملی و در تضاد با واقعیت‌ها و جریان‌های اجتماعی جهانی و تاریخی باشد.
- در ۵۰ سال آینده، بر اساس شواهد موجود، جهان معنا و زیست جهان انسان دچار تحولات شگرفی خواهد بود. مباحث معرفت‌شناختی و پدیدارشناختی جدیدی از افق‌ها نمایان خواهد شد که قطعاً با افق موجود در هم آمیخته به تعبیر گادامر در هم تنیدگی افق‌ها اتفاق خواهد افتاد که دیگر ظهور این آرمان در افق ۱۴۵۰ ما بسیار بعید خواهد بود.
- بنابراین می‌توان در یک آینده‌نگری جدید بر اساس مدل پس از انقلاب، ایرانی مدرن ترسیم کرد و باید دید آیا این مدل تصویری در مورد خانواده‌های ایرانی در آینده عملی خواهد بود؟

تدابیر

- در بند اول تدابیر، بر «هماهنگی با نیازهای زمان بر پایه اجتهاد پیوسته و پویا» تأکید شده که اگر این بند را مبنا قرار دهیم، آن آرمان‌ها و این افق، باید منطبق بر تدبیر موصوف تفسیر شود.
- در واقع برای تحقق سند، رفع تزاحم تدبیر نشده است. تزاحم بین‌الملل، تهدیدهای بیرونی و ضعف‌های درونی که یک برنامه استراتژیک معمولاً به آن می‌پردازد.
- برای نمونه در بند ۴ تدابیر «اوج بخشیدن به نقش محوری مسجد در رشد معنوی و فرهنگی، اصلاح و بالندگی روابط اجتماعی و انسانی و همدلی و همبستگی...» آورده شده است. باید دید واقعیت چیست؟ حکمرانی بر اساس مصلحت این مشکلات را پذیرفته است و انتظار ندارد که دانشگاه‌ها در سطح گذشته، دینی باشد.
- در مدت ۳۰ و ۴۰ ساله اخیر، علی‌رغم تلاش‌های وافر مادی، تربیتی، وعظ و خطابه و هزینه، سال به سال بر اساس یافته‌های تحقیقات موجود، این نقش کاهش یافته است. چگونه بعد از ۴۵ سال به یک‌باره همه موانع و چالش‌ها رفع شده و مسیر تاریخ یا تحولات اجتماعی معکوس می‌شود؟

بررسی سند الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت از منظر سلامت و بهداشت

دکتر رضا دهنویه، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی کرمان

وقتی سند الگوی اسلامی- ایرانی روی لایه‌های عملیاتی قرار می‌گیرد، احتمالاً با پرسش‌های اصلی روبه‌رو خواهد شد که در طی مسیر باید به آنها پاسخ داده شود. در این ارائه سعی شده روی دغدغه‌های این سند متمرکز شویم.

واقعیت این است که در سال ۱۴۰۰ قرار گرفته‌ایم و در خصوص حوزه سلامت مباحثی مطرح است. در حوزه سلامت مدل‌های مشخصی وجود دارد که آنچه در حوزه سلامت اتفاق می‌افتد را نشان می‌دهد. در نمودار زیر چند کارکرد حوزه سلامت از سازمان بهداشت جهانی آورده شده است. هر آنچه در حوزه سلامت اتفاق می‌افتد تا نهایتاً منجر به ارتقای سلامت می‌شود. قاعدتاً این سیستم با یک سری سیستم‌های دیگر در ارتباط است که باعث شکل‌گیری فضای پیچیده‌تری می‌شود.

به تدریج به سمت سال ۱۴۵۰ حرکت می‌کنیم که بعضی از فضاهای این سال ناشناخته است. قطعاً یک سری عوامل از پیش تعیین شده وجود دارد که مشخص است از اکنون تا سال ۱۴۵۰ تقریباً وضعیت چگونه خواهد بود. برای نمونه بحث سالمندی در این سال بسیار قابل توجه است.

یک سری عوامل، عدم قطعیت دارند؛ یعنی اگر برنامه‌ریزی‌هایی با شانس موفقیت بالا داشته باشیم، باید قاعدتاً پیش‌بینی‌های مشخص را در نظر گرفت. باید اتفاقاتی که قرار است در سال ۱۴۵۰ رخ دهد واضح‌تر بیان شود. آیا هر آنچه در یک سیستم سلامت به عنوان نکات کلیدی تمرکز وجود دارد، دیده شده است؟

- مدل مفهومی در نظر گرفته شده برای بخش سلامت چیست؟
- ارتباط بخش سلامت با سایر بخش‌ها چگونه خواهد بود؟
- این مدل و ارتباط پنجاه سال دیگر به چه شکل خواهد بود؟ چالش‌های آینده چه خواهد بود؟ مدل سناریو چگونه خواهد بود؟

بصری‌سازی سند به‌خصوص برای نسل جدید

نکته حائز اهمیت این است که نسل جدید در اجرایی شدن این سند در ۵۰ سال آینده می‌تواند نقش بسزایی داشته باشد. نسل جدید بسیار کم‌حوصله و عجول است، بنابراین شاید نیاز باشد ما به سمت رویکردهای بصری‌سازی حرکت کنیم. ما باید سراغ روش‌های مختلف و خلاقانه برویم، کما اینکه در حال حاضر در مباحث انتقال محتوای سند به بدنه جامعه از تکنیک‌های مختلفی استفاده می‌شود.

کلیات بیانیه

- ۱- جنس تدابیر مشخص نیست که هدف هستند یا استراتژی یا اقدام؟
- ۲- مدل ذهنی تعریف تدابیر و ارتباط آنها با یکدیگر مشخص نیست.
- ۳- عمدتاً هدف مهم از تدوین سندهای بلندمدت ایجاد همدلی، گفت‌وگو و چشم‌انداز مشترک است. (برنامه مشارکت؟)
- ۴- مختصات محیط ۵۰ سال آینده بسیار متفاوت از الآن است و مشخص نیست به چه نحو در تدابیر دیده شده است.
- ۵- منطق سناریویی به فهم بهتر کمک می‌کند، (هم توصیف و هم تعریف بسته اقدام).
- ۶- ظرفیت‌سازی (در خصوص برنامه‌ریزی، نگاه به آینده، چشم‌انداز و...) در کشور (نخبگان جامعه) از طریق سند.
- ۷- مواردی مانند مهاجرت نخبگان، بهره‌گیری از ایرانی‌ها در تمام دنیا، نظام آموزش عالی، نظام منطقه‌ای نوآوری؟
- ۸- تدابیر به صورت جامع حوزه‌های مختلف نظام سلامت را پوشش نمی‌دهند. برای نمونه جای مقولاتی مانند ساختار ارائه خدمات سلامت، عدالت در سلامت، کیفیت خدمات سلامت و... خالی است (دل‌سردی تخصیص نامتوازن منابع).
- ۹- منطق تدوین چشم‌انداز
- ۱۰- نحوه ارتباط با سایر اسناد بالادستی قبلی
- ۱۱- اهمیت تقویت نظام‌های رصد تغییرات محیطی با مشارکت جدی کلیه ذینفعان

کلیدواژه‌های مهم سلامت

- قطب‌های گردشگری سلامت
- تأمین امنیت و ایمنی غذایی
- پوشش همگانی مراقبت‌ها و خدمات سلامت
- توزیع عادلانه منابع حوزه سلامت

- افزایش توانمندی‌های حوزه سلامت
 - تقویت و ترویج دانش بومی و طب سنتی ایرانی
 - پیشگیری قاطع از تضاد منافع
 - رشد سلامت معنوی اسلامی
- بنده کلیدواژه‌ها را با مدل کلان انطباق دادم. احساس کردم بعضی از موضوعات نیاز به پررنگ شدن دارد که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- سلامت همه‌جانبه و انسان سالم
 - سلامت روانی جامعه
 - تأمین مالی پایدار نظام سلامت
 - پاسخگویی اجتماعی
 - کیفیت خدمات سلامت
 - فناوری‌های نوین سلامت
 - اخلاق حرفه‌ای به‌ویژه در بحث علوم پزشکی
- تدبیر ۳۷؛ پوشش همگانی مراقبت‌ها و خدمات سلامت به‌ویژه خدمات بیمه‌ای و توزیع ناعادلانه منابع حوزه سلامت
- در پوشش همگانی مراقبت‌ها و خدمات سلامت محور کیفیت بسیار مهم و اغلب مغفول است و به افزایش پوشش جمعیتی و هزینه‌ای توجه می‌شود. ضمناً حوزه سلامت تعریف معینی ندارد که بهتر است با واژه بخش سلامت که تعریف بین‌الملل دارد، جایگزین شود، به‌ویژه خدمات بیمه‌ای.
 - پوشش همگانی جزء توصیه‌هایی است که در اهداف هزاره سازمان بهداشت جهانی بر آن تأکید شده است.
 - یکی از اهداف مهم توسعه پایدار شاخص‌های بهره‌مندی از پوشش همگانی سلامت است، به‌ویژه برای افراد غیربرخوردار.
 - اینکه سلامت در قانون اساسی یک حق همگانی دانسته شده کاملاً با اهداف پوشش همگانی سلامت همخوان است.
 - مطابق با اصول ۳ و ۲۹ و ۴۳ قانون اساسی است.
- تدبیر ۳۸؛ افزایش توانمندی‌های حوزه سلامت به منظور توسعه آموزش، خدمات و تولیدات در سطح ملی و بین‌المللی و تبدیل ایران به قطب منطقه‌ای سلامت و تقویت و ترویج دانش بومی و طب سنتی ایرانی بر پایه شواهد متقن علمی
- بهتر است در عنوان از عبارت Golbal Health استفاده شود. چون در تدبیر ۳۴ هم موضوع گردشگری سلامت مطرح بود. ترجیح این است که این بند به جای صادرات خدمات سلامت که در تدبیر ۳۴ مستتر است به موضوع سلامت جهانی اختصاص یابد.

- برارنده نظام جمهوری اسلامی است که پیش‌تاز در حوزه سلامت جهانی باشد و برای دیگران در این زمینه حرف و اندیشه داشته باشد.
- اعتلا و تقویت و ترویج دانش بومی در حوزه سلامت برای تولید شواهد متقن علمی و پاسخگو به نیازهای جامعه.
- دانش بومی برای ایجاد شواهد علمی است که بتواند پاسخگوی رفع نیازی جامعه در مسیر استقرار الگوی پیشرفت و عدالت باشد.
- تدبیر ۳۹؛ پیشگیری قاطع از تضاد منافع در همه سطوح و لایه‌های نظام سلامت به‌ویژه با تنظیم و مدیریت شفاف روابط مالی میان «ارائه‌کنندگان»، «دریافت‌کنندگان» و «تأمین‌کنندگان هزینه» خدمات بهداشتی و درمانی
 - تفکیک وظایف تولید، تأمین مالی و تدارک خدمات در حوزه سلامت.
- تدبیر ۴۰؛ رشد سلامت معنوی اسلامی و گسترش آن در عرصه‌های آموزش، پژوهش، مراقبت‌ها و خدمات سلامت کشور
 - سلامت همه‌جانبه و انسان سالم و سایر جنبه‌های سلامت به غیر از معنوی.

پرسش و پاسخ

دکتر علوی از اصفهان

چه میزان الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت امکان تحقق پذیری دارد؟

پیشنهاد بنده این است بر اساس پرسشنامه و نتایج حاصل از آن می‌توانیم میزان تحقق پذیری را نسبت به درصد میانگین کل پاسخها مشخص کنیم.

با توجه به پاسخها می‌توان گفت میزان تحقق پذیری الگو بسیار بالا و حدود ۷۰ تا ۸۰ درصد است.

به نظر می‌رسد ما در روش شناسی این الگو ناموفق عمل کرده‌ایم و بر اساس متدولوژی‌های برنامه‌ریزی ذهنیتی ناشی از نوع نگاه به مسائل عدالت، آزادی، توسعه، انسان‌مداری و انسان‌محوری روی هوا صحبت می‌کنیم. به نظر می‌رسد شاید این مسئله ناشی از فقدان مدل مفهومی درست و مبتنی بر روش‌های علمی باشد.

آیا معیارهای سنجش الگوی جدید، معیارهای موجود است یا معیارهای جدید تدوین شده است؟ به نظر می‌رسد الگوی جدید مشکلات ساختاری دارد و در عین حال دوستان با بازخوردهایی که می‌گیرند و توجه به تجارب بشری در این زمینه توجهات لازم را داشته باشند.

امیدواریم با خرد جمعی که در کشور در حال افزایش است، این نوع نگاهها اصلاح شود.

دکتر شیرعلی، استادیار دانشگاه علوم اجتماعی دانشگاه ولایت

باید توجه داشت آنچه با آن مواجهیم، رخدادی است که محصول عملکرد بیش از چهار دهه برنامه‌ریزی است و ما توسط آن کشور را اداره کرده‌ایم. آنچه در سند نگاشته شده، قطعاً کلی‌گویی است. نقد اول همان است که برخی دوستان اشاره کردند و باید رویکردهای اساسی و نگاه‌های اصلی استراتژیک با طرح‌های فعال جدا شوند. اینکه ما این‌ها را با هم بیامیزیم، قطعاً برنامه درستی نخواهیم داشت.

نکته مورد توجه این است که می‌خواهیم از الان مسیری را طی کنیم که به آنچه در سند آمده دست یابیم. برخی از آنچه نوشته شده به خاطر این مسئله عجیب و بعید می‌رسد که ما در چهار دهه نتوانستیم منویات مدنظرمان را در دهه اول انقلاب تثبیت کنیم. کتاب پاتولوژی که در سال ۱۳۹۷ تألیف کردم و در آناتومی توسعه به طور کامل به این موضوع پرداختم.

این که برخی نکات آرمانی به نظر می‌رسد کاملاً درست است؛ یعنی ما باید در واقع با یک رویکرد تطبیقی - مقایسه‌ای برنامه‌های خود را در تطابق با آنچه نگاشته شده، قرار دهیم و آنچه از خروجی به دست می‌آید، برنامه عمل ما خواهد شد.

اساساً وقتی کلمه پیشرفت به زبان آورده می‌شود، بار معنایی متفاوتی از توسعه دارد. پیشرفت آن چیزی که در ادبیات توسعه دنبال می‌کنیم نیست، بلکه معادلی برای یک توسعه ایرانی اسلامی است. وقتی ما با پیشرفت مواجه می‌شویم، ذهن با رویکرد نظری قبلی متبادر نشده و ادبیات توسعه برای ما مزاحمت ایجاد نکند. لذا از

دوستان دعوت می‌کنم تا پس از مطالعه این دو کتاب نقد خود را بیان کنند تا نظر این جلسه تا حدودی تأمین شود.

دکتر سعید و کیلی معاون امور برنامه‌ریزی و آمایش سازمان برنامه و بودجه کشور نکاتی را به صورت اختصار خدمت شما عزیزان بیان خواهم کرد:

۱- همان‌طور که در ابلاغیه آمده، الگوی پایه چارچوب الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت است، نه خود الگو. لذا به نظر می‌رسد در نسخه ارتقا یافته نیز باید این مسئله مورد مذاقه قرار گیرد و باید دانست نسبت بین الگوی پایه و الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت چیست؟

۲- به نظر می‌رسد اگر مرکز الگو اصرار دارد حتماً در سند الگوی پایه تدابیر وجود داشته باشد، از آنجاکه برخی از تدابیر از جنس راهبرد و برخی دیگر از جنس سیاست است، بنابراین باید در بخش تدابیر بازنگری صورت گیرد.

برای نمونه در تدبیر ۳۰ و ۳۱ گفته شده بر مبنای آمایش سرزمین یا سیاست‌های ملی باشد. قرار است اینها بر مبنای الگو باشند، نه برعکس؛ بنابراین در تدبیر ۳۰ و ۳۱ تناقض وجود دارد.

اگر بخش‌های اجرایی مدیریتی کشور این الگو را می‌پذیرند، قاعدتاً باید تمام سیاست‌ها، راهبردها و... که ارائه می‌دهد، از جمله تدابیر به تفکیک بخش‌ها باشد، اما به نظر می‌رسد الگو نباید در حوزه سیاست‌های کلی ورود کند. به نظر بنده برای نمونه در بخش اقتصادی باید مشخص کند نظریه مبنای پایه چیست؟ آیا اقتصاد دانش‌بنیان است؟ آیا اقتصاد برون‌زا و برون‌نگر است؟ آیا اقتصاد مقاومتی است؟

پس از آن سیاست‌های کلی و ادامه نظام برنامه‌ریزی کشور بر مبنای این الگو شکل بگیرد.

همچنین در بخش امنیتی و دفاعی آیا نظریه پایه ما همان بحث امنیت بالنده است؟ آیا دفاع همه‌جانبه است؟ آیا دفاع بازدارنده است؟

آیا مرکز توسعه و آینده‌نگری در مطالعات انجام گرفته شده، به این جمع‌بندی رسیده که این سند در خصوص قابلیت اجرا و تحول‌آفرینی از نمره ۵ چه نمره و امتیازی گرفته است؟ آیا از متوسط بالاتر است یا پایین‌تر؟ اگر پایین‌تر باشد، قاعدتاً یک بازنگری اساسی در قسمت تدابیر باید صورت گیرد.

حتماً نیاز است که در بخش‌های مختلف سیاسی، امنیتی، دفاعی، سلامت، فرهنگی، اقتصادی و... یک نظریه پایه داشته باشیم. انسان در پرش از افق و آرمان و مبنای به سمت تدابیر یک خلأ اساسی مشاهده می‌کند که به نظر می‌رسد باید این خلأ پر شود.

دکتر حمیدرضا فرهمند، مدیر کل نظارت و ارزیابی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرسش‌های علمی بسیار خوبی مطرح شد که قاعدتاً پاسخ به این آنها باید در نشست‌های علمی داده شود. گستره مطلب نیز باید تنظیم شود. پاسخ به این پرسش‌ها در یک گفته یک دقیقه‌ای و کوتاه امکان‌پذیر نیست. قطعاً نشست‌های تخصصی نیاز است که از اساتید متخصص بهره‌مند شویم.

بنده فهرستی از نظرات مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری تهیه کردم و شمای اولیه‌ای طراحی و پراکندگی پذیرش شاخص‌ها مشخص شد. در این فهرست نشان داده شده که تقریباً اکثریت تدابیر از مجموع نظراتی که مرکز داده از لحاظ اجرا و انجام خوب است.

نکته حائز اهمیت دیگر تحول‌آفرینی سند است که فرصت نشد در این کارگروه‌ها به آن پرداخته شود. شاید اگر ما از منظر تحول‌آفرینی وارد می‌شدیم و برخی از فضاهای ذهنی امروز که ناشی از عملکردهای گذشته است را نوع دیگری ببینیم، صورت مسئله‌ها و پاسخ‌ها در دستگاه دیگری قابل طرح باشد.

قرار است ما از وضع وجود به وضع مطلوب حرکت کنیم. اگرچه نمی‌توان چشم به روی وضع موجود بست، اما گزارش صرف از وضع موجود حرکتی را برای ما پیش نخواهد برد.

دکتر صادقی

برخی از تدابیری که در این سند آمده، در سایر اسناد به نوعی وجود دارد. اینکه آیا سند آمایش سرزمین مبتنی بر سند الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت باشد یا برعکس دیده می‌شود. به نظر می‌رسد خلأ کار، برنامه راهبردی سند است. اینکه چه میزان از مواردی که به عنوان تدبیر شناخته شده، شکل اجرایی به خود بگیرد و در نهادهای مسئول و ساختارها مشخص شود، نکته‌ای است که باید به آن پرداخته شود.

دکتر متفکر عضو هیئت علمی دانشگاه دفاع ملی

در مبانی جامعه‌شناختی باید موضوع با مبانی و فلسفه سیاسی جمهوری اسلامی تطبیق داده شود. در رویکرد جامعه‌شناختی اصالت فرد و اصالت اجتماع وجود دارد. در اینجا فلسفه سیاسی جمهوری اسلامی مبتنی بر جامعه‌شناختی و مبانی جامعه‌شناختی اصالت فرد در ضمن اجتماعی با رویکرد تقدم اجتماع است. این مسئله باید کاملاً ملموس شود.

ما ۱۰ مبنای اساسی داریم:

- ۱- مبنای معرفتی؛ پایه و اساسی
- ۲- مبنای هستی‌شناسی؛ الهیات به معنای اعم
- ۳- مبنای خدانشناسی؛ به خوبی مورد بررسی قرار گرفته است
- ۴- مبنای جهان‌شناسی؛ به این مسئله اصلاً پرداخته نشده است.
- ۵- مبنای انسان‌شناسی؛ به خوبی مورد بررسی قرار گرفته است.
- ۶- مبنای جامعه‌شناختی؛ مبتنی بر فلسفه سیاسی جمهوری اسلامی است.

۷- عرضه‌شناسی

۸- دین‌شناسی

۹- راه‌شناسی؛ اصلاً پرداخته نشده است.

۱۰- غایت‌شناسی؛ مؤلفه‌های اصلی دارد: ۱- حیات طیبه، فضیلت، فعل خیر، سعادت و...

بنده در غایت‌شناسی سندی از این‌ها ندیدم.

مدلی که در فرایند تدوین اسناد راهبردی در نظر گرفته شد به دانشگاه عالی دفاع ملی واگذار شد. درنهایت فرایند تصویب شده نوشته‌های بنده است. در این فرایند اشکالاتی وجود دارد که بنده آماده برطرف کردن اشکالات هستم.

نکته دیگر این بود که استخدام اصطلاحات و الفاظ مشکلات عدیده‌ای دارد. ما نمی‌توانیم اصطلاحاتی که برای هدف به کار می‌بریم، برای سیاست نیز به کار ببریم؛ بنابراین اشکالات استخدام الفاظ، باید در این سند رفع شود.

جمع‌بندی

دکتر آزموده اردلان

آنچه مسلم است، بر روی این سندی سالیان متمادی کار شده است. آنچه به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری به نیابت از سازمان برنامه و بودجه محول شده بود در خصوص تحقق‌پذیری و تأثیرگذاری آن بود که امروز قصد داشتیم فرایندی که در این خصوص صورت گرفته را بار دیگر در این جمع ارائه کنیم و فرازهایی از آن ارائه شد.

مسئلاً همان‌گونه که دکتر فرهمند اشاره داشتند، گزارشی است که هنوز در مرحله تدوین یا تطبیق قرار دارد، بنابراین آن دسته از دوستان که تمایل داشتند نظرات خود را بفرمایند، ما آماده دریافت نظرات هستیم. آنچه حائز اهمیت است این که کشور با چشم‌انداز بلندمدت درصدد تدوین الگویی برای پیشرفت و توسعه خود است. در این گونه اسناد از همه مهم‌تر آن است که این دیدگاه و چشم‌انداز برای همه جامعه تصویر شود و همه بتوانند آن را درک و حس کنند؛ بنابراین هر آنچه در این خصوص گفتمان‌سازی و نقد و بررسی شود، مطلوب است.

اگر مردم در جریان این سند نباشند، آفتی خواهد شد که به جان سند خواهد افتاد؛ اما اگر مردم مطلع شوند، نکته بسیار خوبی است و باید از آن استقبال کرد تا درنهایت همه به درک و مفهوم واحد و مشترک برسیم و در سایه آن سندهای پائین‌دست تنظیم و اقدامات شکل گیرد.

بنابراین برقراری هرچه بیشتر اینگونه گفت‌وگوها می‌تواند حس و درک مشترک از آینده مطلوب را بالاتر برده تا جایی که آحاد جامعه بتواند جایگاه و نقش خود را برای پیشرفت به سوی آینده مورد نظر به خوبی دریابد.

جمهوری اسلامی ایران
سازمان برنامه و بودجه کشور
مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

چهار و هشتمین نشست علمی- تخصصی

تحلیلی بر سند الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت

دکتر حمیدرضا فرهاد مدیر کل نظارت و ارزیابی مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
تیین جایگاه و فرایند تدوین و تصویب سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

دکتر حمید محمدی عضو هیئت علمی دانشگاه یزد
مسئول اجرائی بر فرایند مطالعات ارزیابی تحقق پذیری و تحول آفرینی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و بررسی سند از منظر برنامه ریزی فضایی

دکتر رسول صادقی عضو هیئت علمی دانشگاه تهران
بررسی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر جمعیت‌شناسی

دکتر محمد علی محمدی قره‌قانع عضو هیئت علمی دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی
بررسی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر اجتماعی، فرهنگی و سرمایه اجتماعی

دکتر رضا دهنوی عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی کرمان
بررسی سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر سلامت و بهداشت

زمان:
یکشنبه ۱۳ تیرماه ۱۴۰۰ ساعت ۱۰ الی ۱۳:۳۰

مکان:
تالار کنفرانس مجازی
مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
<http://connect.mporg.ir/dfrc>

فرهاد

Az-Sharghi

Hanie Alibeyki alavi

ostan ILAM

مرکز پژوهش 1

سید محمد شفیعی

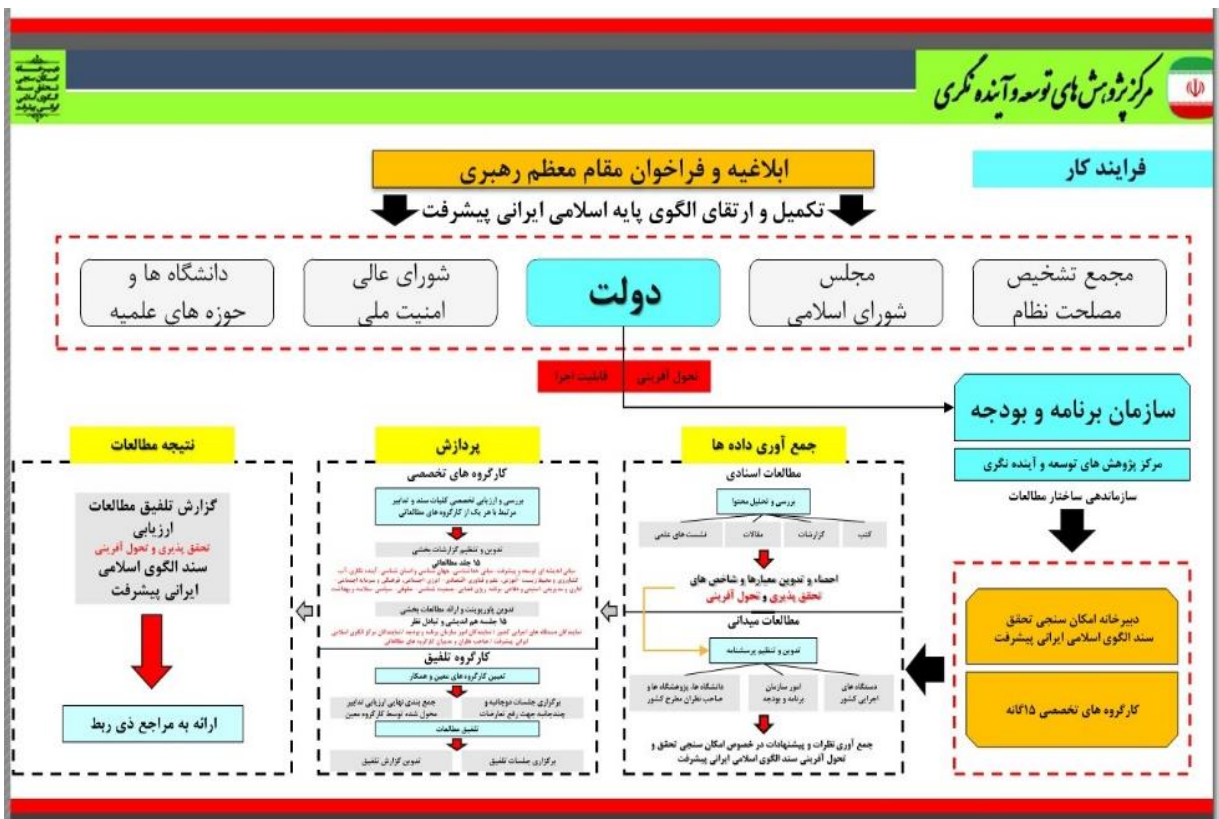
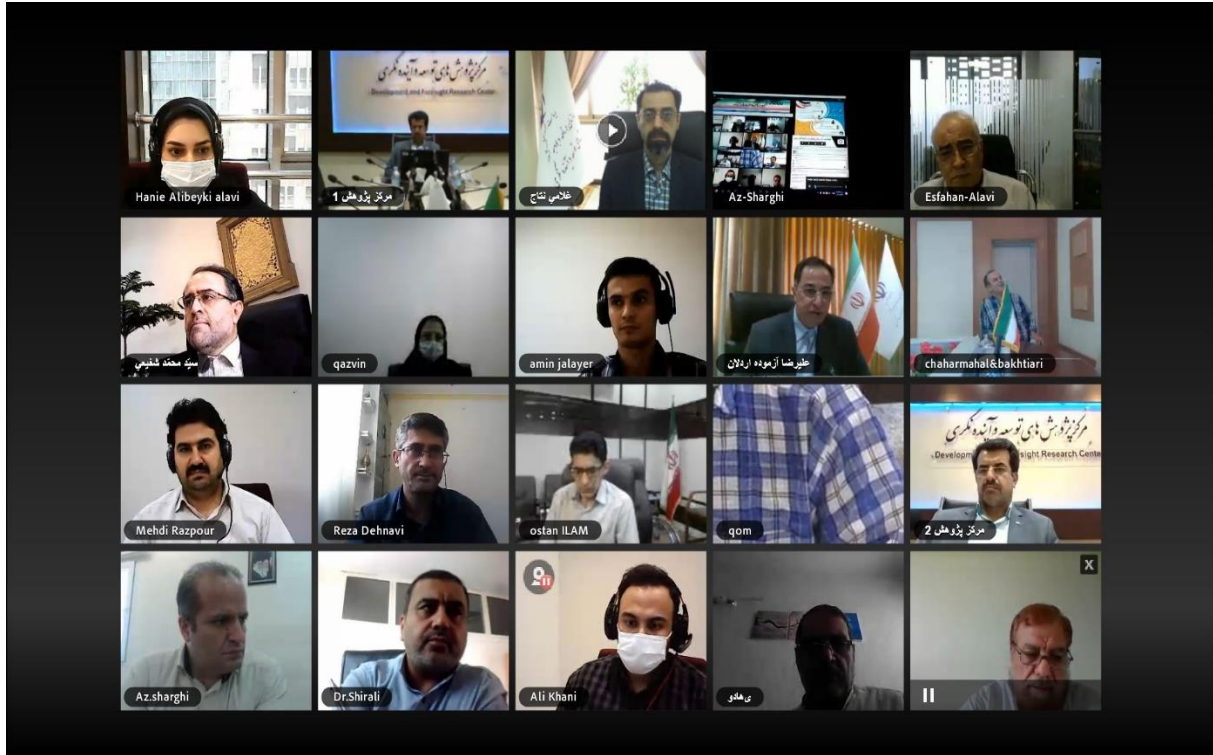
qazvin

o_m_ebrahii

The screenshot shows a Zoom meeting interface. The main window displays a presentation slide with the following text:

مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نگاهی به جایگاه و فرایند طراحی و تدوین سند الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

معاونت هماهنگی و نظارت فرآیندی

۱۴۰۰/۰۴/۱۲

1

The right sidebar shows a video grid with 16 participants. Below the grid, the name of the speaker is listed as "جناب آقای دکتر فرهمند". The attendees list includes "فرهمند", "sazman tablighat2", and "semnan". The chat window shows a message from "Aliabadi: سلام".

The screenshot shows a Zoom meeting interface. The main window displays a presentation slide with the following text:

نقدی اجتماعی- فرهنگی بر سند الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت

محمدعلی محمدی قره قانی

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی

مناظر، تهیه کننده، و خدانشناس

The right sidebar shows a video grid with 17 participants. Below the grid, the name of the speaker is listed as "جناب آقای دکتر محمدی قره قانی". The attendees list includes "Mohammadi Gharehghani", "a", and "a 2". The chat window shows a message from "www.dfrc.ir" with the text "آدرس سایت مرکز: دبیر جشنه".